

Sveti Franjo Asiški - odgojitelj

Sitaš, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:166205>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

Valentina Sitaš

SVETI FRANJO ASIŠKI
ODGOJITELJ

Završni rad

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

Valentina Sitaš

SVETI FRANJO ASIŠKI
ODGOJITELJ

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Jadranka Garmaz

Split, 2021.

SADRŽAJ

UVOD.....	5
1. Fenomen odgoja.....	6
1.1. <i>Odgoj kao proces.....</i>	6
1.2. <i>Tri bitna elementa odgoja.....</i>	7
1.3. <i>Odgojne vrednote.....</i>	8
1.4. <i>Odgojna načela.....</i>	9
1.4.1. <i>Načelo svrsishodnosti.....</i>	9
1.4.2. <i>Načelo aktivnosti.....</i>	10
1.4.3. <i>Načelo pozitivne orijentacije.....</i>	10
1.4.4. <i>Načelo mnogostranosti.....</i>	11
1.4.5. <i>Načelo primjerenosti.....</i>	12
1.4.6. <i>Načelo individualizacije.....</i>	12
1.4.7. <i>Načelo socijalizacije.....</i>	13
1.4.8. <i>Načelo jedinstvenosti.....</i>	13
1.4.9. <i>Načelo dosljednosti.....</i>	14
1.5. <i>Metode odgojnog rada.....</i>	14
1.6. <i>Sredstva odgojnog rada.....</i>	15
1.7. <i>Podjela odgoja i samoodgoj.....</i>	16
2. Redovnički odgoj.....	17
2.1. <i>Kršćanski odgoj.....</i>	18
2.2. <i>Redovnički odgoj.....</i>	19
2.3. <i>Odgojitelj i odgojenik.....</i>	20
2.3.1. <i>Odgojiteljeva osobnost.....</i>	20
2.3.2. <i>Odgojenik.....</i>	21
2.4. <i>Tri zavjeta: siromaštvo, čistoća i poslušnost.....</i>	22
2.4.1. <i>Metode odgoja za zavjet siromaštva.....</i>	22
2.4.2. <i>Metode odgoja za djevičanstvo.....</i>	23

2.4.3. Metode odgoja za zavjet poslušnost.....	24
2.5. <i>Odgojna razdoblja u redovničkom odgoju</i>	25
2.5.1. Kandidatura.....	25
2.5.2. Novicijat.....	26
2.5.3. Juniorat.....	26
2.5.4. Trajna formacija.....	27
3. Sv. Franjo Asiški – odgojitelj	28
3.1. <i>Odgoj i samoodgoj sv. Franje Asiškog</i>	28
3.2. <i>Osobnost sv. Franje</i>	29
3.3. <i>Franjin pogled na siromaštvo, čistoću i poslušnost</i>	31
3.3.1. Siromaštvo.....	31
3.3.2. Čistoća.....	32
3.3.3. Poslušnost.....	33
3.4. <i>Odgojna razdoblja za vrijeme sv. Franje Asiškog</i>	33
3.4.1. Pridruživanje braći i primanje kandidata.....	33
3.4.2. Formacija prvih učenika.....	34
3.5. <i>Sv. Franjo Asiški – odgojitelj</i>	35
4. Aktualnost Franjinog odgoja u redovničkim zajednicama danas	36
ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA.....	39

SAŽETAK

U posljednjih se desetljeća odgojne institucije nalaze u krizi i redovnički odgoj je u nezavidnom položaju. Današnje vrijeme je obilježeno slabim uzorima, malim pričama, individualizmom te je velika prepreka odgoju. Redovnički odgoj, uz ostale, traži nove uzore, puteve i načine odgoja i formacije odgajatelja. Tema ovog rada je uloga odgojitelja koji uzima za primjer život i iskustvo sv. Franje Asiškog. Bitna oznaka je odgoja je proces. Tri bitna elementa odgoja predstavljaju odgojitelj, odgojenik i odgojne vrednote. Bitne oznake kojima ćemo posvetiti više pažnje su: odgojne vrednote, odgojna načela, metode i sredstva odgojnog rada. Nakon općenitog predstavljanja odgoja prelazi se na redovnički odgoj, a posebice kršćanskih zajednica, koji se opisuje u drugom poglavlju. Ključ uspješnog odgoja leži u odgojiteljevoj osobnosti. Redovnički odgoj stavlja naglasak na tri zavjeta: siromaštvo, čistoću i poslušnost. S obzirom na stupanj napredovanja u redovničkom odgoju postoje odgojna razdoblja. Trećim poglavljem prelazi se na konkretan primjer odgoja i samoodgoja po primjeru sv. Franje Asiškoga. Predstavlja se njegova osobnost i pogled na siromaštvo, čistoću i poslušnost. Rad završava četvrtim poglavljem u kojem je pogled usmjeren na aktualnost Franjinog odgoja u redovničkim zajednicama danas.

KLJUČNE RIJEČI: odgoj, samoodgoj, redovništvo, redovnički zavjeti, sv. Franjo Asiški

UVOD

Odgoj je izazovno područje bilo kada se radi o obiteljskom, izvan obiteljskom a posebice o redovničkom odgoju. Budući da se posljednjih desetljeća sve odgojne institucije nalaze u svojevrsnoj krizi i redovnički odgoj je također u nezavidnom položaju. Kontekst moderne ili post-moderne omeđen je slabim uzorima, malim pričama, individualizmom i kao takav je velika prepreka odgoju bilo koje vrste ili namjene. Redovnički odgoj stoga kao i svi drugi oblici odgoja traži nove uzore, puteve i načine odgoja i formacije odgajatelja. Upravo je uloga odgojitelja i specifičnost odgoja koji uzima za primjer život i iskustvo odgojitelja sv. Franje Asiškog, tema ovoga rada.

Rad započinje prvim poglavljem u kojem se opisuje fenomen odgoja. U središtu je bitna oznaka odgoja, a to je odgoj kao proces. Tri bitna elementa odgoja predstavljaju odgojitelj, odgojenik i odgojne vrednote. Kako su za odgoj neizostavne odgojne vrednote tako ih je potrebno i detaljnije opisati. Isto tako su neizostavna i odgojna načela, metode i sredstva odgojnog rada. Zbog više vrsta odgoja potrebno je spomenuti i njegovu podjelu. Zatim odgoj nije svrha samome sebi, nego nam on otvara vrata samoodgoja i time završava prvo poglavlje. Nakon općenitog predstavljanja odgoja kao procesa i općenitih pojmova koji čine odgoj, prelazi se na redovnički odgoj koji se opisuje u drugom poglavlju. Naglasak se stavlja na redovničkom odgoju kršćanske zajednice, te se prije samog redovničkog odgoja opisuje kakav je to uopće kršćanski odgoj koji prethodi redovničkom. Ključne osobe redovničkog odgoja, odgojitelj i odgojenik, međusobno utječu jedan na drugoga. Ključ uspješnog odgoja leži u odgojiteljevoj osobnosti. Redovnički odgoj nam stavlja naglasak na tri zavjeta: siromaštvo, čistoću i poslušnost. S obzirom na stupanj napredovanja u redovničkom odgoju postoje odgojna razdoblja. Kao što odgoj prestaje kada mlada osoba započinje samoodgoj tako i redovnički odgoj prestaje polaganjem doživotnih zavjeta kada nastupa razdoblje trajne formacija. Trećim poglavljem prelazi se na konkretan primjer odgoja i samoodgoja po primjeru sv. Franje Asiškoga. Predstavlja se njegova osobnost i njegov pogled na siromaštvo, čistoću i poslušnost. Zatim se skreće pogled na odgojna razdoblja u redovničkom životu koja su bila za vrijeme svetoga Franje. Komparacijom se potvrđuje specifično odgojno djelovanje svetoga Franje u službi odgojitelja. Rad završava četvrtim poglavljem u kojem je pogled usmjeren na aktualnost Franjinog odgoja u redovničkim zajednicama danas.

1. Fenomen odgoja

Odgajanje je praljudski fenomen zato što je odgoj star onoliko koliko je star i čovjek. Gledajući od samog početka ljudske povijesti čovjek je djelovao aktivno, napredovao u svom radu, stjecao svoja iskustva i prenosio ih na nove naraštaje. Upravo bez toga prenošenja i usavršavanja ljudskog društva društveni razvitak ne bi bio moguć. O odgoju uvelike ovisi naša budućnost, budućnost naše domovine, svake ljudske zajednice i čitavog čovječanstva. Pripada mu izuzetno važno mjesto i značenje u svakoj ljudskoj zajednici i u svakom konkretnom društvu.¹ Presudnu važnost odgoja u čovjekovu životu i njegov sve veći utjecaj na društveni napredak ističe nam i Drugi vatikanski sabor u Deklaraciji o kršćanskom odgoju.² Sama definicija odgoja ističe ga kao „proces formiranja čovjeka, izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama.“³

1.1. Odgoj kao proces

Bitna oznaka odgoja je svakako proces. On se nalazi u srži svakog odgoja. Proces koji vodi do nastanka čovjeka, do ostvarenja punine čovještva, je upravo odgoj. Proces koji je dinamičan, naporan, uzbudljiv, pun napetosti, dugotrajan, riskantan. Nekada pun uspjeha, a opet nekada pun neuspjeha. Odgoj je u svojoj dinamici aktivan proces zbog međusobnog davanja i primanja. Kako je odgoj apsolutno nužna životna pomoć i dragocjena u svojoj vremenskoj dimenziji tako je i prije svega biološki proces. S obzirom da je čovjek i duhovno i razumno biće u ljudskom odgajanju je također onda i svaki odgoj psihološki proces. Odgoj koji je briga čovjeka o čovjeku i za čovjeka preko njegove psihološke sastavnice jasno ukazuje da je to u biti ljudski proces tj. ljudska funkcija koja teži isključivo čovještvu. Čovjekom se postaje i zato je on i oblikovani proces. U tu svrhu nam je i potreban odgoj. Odgoj je i proces usavršavanja jer pravi čovjek je tek zreo ili savršeni čovjek. Težnja formiranja čovjeka je upravo u njegovu usavršavanju. Ali čovjek se ne odgaja samo time što se usavršuju njegove sposobnosti, nego je potrebno i obogaćivanje vrednotama. Tako dolazimo do zaključka da je i aksiološki proces. Potrebno je još i posebno istaknuti kako je odgoj i personalni proces jer je najprije međuljudski odnos koji se odvija među ljudskim osobama (odgojitelj-odgojenik). Još više od toga je personalan jer je sav upućen na formiranje

¹ Usp. Živan Bezić, *Biti čovjek! Ali Kako? Odgojne smjernice*, Karitativni fond UPT, Đakovo, 1996., 19.

² Usp. DRUGI VATINSKI KONCIL, *Gravissimum Educationis*. Deklaracija o kršćanskom odgoju (28.X.1965), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 1, (dalje GE)

³ Ante Vukasović, isto, 39.

ljudske osobe, zrele ličnosti. Isto tako moramo još naglasiti da je odgoj i društveni proces zbog njegove mogućnosti samo u društvu, makar i u najmanjem (obitelj). Društvo se stalno reducira i osigurava svoj kontinuitet upravo rađanjem i odgajanjem.⁴

1.2. Tri bitna elementa odgoja

Ostvarivanje odgoja događa se u odgovarajućem procesu. Taj proces obilježava pedagoški odnos između odgojitelja i odgojenika, te se tim odnosom ostvaruje pedagoški čin, odnosno pedagoški akt kojim se omogućava preobrazba pojedinca i razvijanje u osobnost.⁵ Drugim riječima, odgojni proces možemo prikazati u obliku trokuta u kojem sudjeluju odgojitelj, odgojenik i odgojne vrijednosti. Taj proces jest zapravo životni akt. Upravo i sam uspjeh ili neuspjeh u odgoju su rezultat sklada ili nesklada u tim odnosima, odnosno tom procesu.⁶ Na zahtjevnost odgoja upućuje i sama Biblija u poslanici Hebrejima: „Isprva se doduše čini da nijedno odgajanje nije radost, nego žalost, ali onima koji su njime uvježbani poslije donosi mironosni plod pravednosti“ (Heb 12,11). Prvi koji kao subjekti imaju vrlo tešku obvezu odgajanja te ih se priznaje prvim i povlaštenima odgojiteljima su roditelji.⁷ I Katekizam Katoličke Crkve jasno govori: „Roditelji su prvi odgovorni za odgoj svoje djece.“⁸ Međutim, uzimajući u obzir brojne teške i različite situacije u svijetu Sveti sabor potiče mnoge mlade da sa velikom svjesnošću golemo značenja odgojne službe budu spremni na velikodušno odlučivanje i preuzimanje službe.⁹

Danas se kao ključ prema uspjehu ili neuspjehu u odgojno-obrazovanom radu uzima učiteljeva osobnost. „Ličnost ili osobnost je organizirana cjelina određena struktura bioloških, psihičkih i socijalnih svojstava, osobina i ponašanja, čime se izražava osobitost i vlastitost pojedinca koja ga tom svojom posebnosti, jedinstvenosti i neponovljivošću izdvaja, odlikuje i razlikuje od svih drugih članova društvene zajednice.“¹⁰ Istinski odgojitelj će voditi i poticati, zahtijevati i poštivati učenikovu osobnost, te će u ulozi roditelja pratiti i potpomagati učenikov razvitak. Iz toga nam je jasna pedagoška funkcija odgojitelja kao osobnosti da potpomaže izgrađivanju odgojenikove osobnosti.¹¹ „Odgojitelj je zreo čovjek koji vrši

⁴ Usp. Živan Bezić, isto, 24-28.

⁵ Usp. Ante Vukasović, isto, 56.

⁶ Usp. Jordan Kuničić, isto, 24.

⁷ Usp. GE, br. 3,1

⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur. hrv. Izdanja), *Katekizam Katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994., br. 2223

⁹ Usp. GE, br. c,1

¹⁰ Ante Vukasović, isto, 56.

¹¹ Usp. Ante Vukasović, isto, 59.

odgojiteljski utjecaj na gojenca. To je odrasli, svjesni i ovlašteni vršilac odgojnog čina.¹² Uloga odgajatelja je da nadopunjava odgojenicima ono što im kućni odgoj ne može ili ne zna dati.¹³

Odgojni proces obuhvaća mnogo toga kao što je razvitak sposobnosti, obogaćivanje osjećajnog života, izgrađivanje pogleda, uvjerenja i stavova, njegovanje smisla za etičke vrijednosti, oblikovanje karaktera i jačanje volje. Na svim temeljnim odgojnim područjima dolazi do izražaja racionalno, emocionalno i voljno područje. Upravo ta tri područja čine tri etape odgojnog procesa. Svaki dobar učitelj-odgojitelj počinje istovremeno odgojno djelovanje na sve djelokruge života odgojenika uzimajući u obzir i složenost odgojnog procesa. Odgojitelj je svjestan da je za uspješan odgoj potrebno i shvaćanje i prihvaćanje i djelovanje. Odgojen je dobro onaj samo tko ljudski djeluje.¹⁴ Odgojitelj kao posrednik između odgojenika i odgojnih vrijednosti mora imati nešto zajedničko s oba pola svoga posredništva. S odgojenicima dijeli zajedničku ljudsku narav i iskustvo odgojenika jer je i sam bio odgojenik. A povrh svega toga i sam treba posjedovati vrijednosti koje želi prenijeti na mlađe.¹⁵ I papa Franjo opisuje odgojni proces: „Poput istine, dobrota i ljepota idu zajedno i naš susret s njima uvijek će biti nedostatan i uvodan; isto se događa u odgojnom procesu: sadržaji sami po sebi nisu dovoljni, nego moraju biti usvojeni zajedno s vrednovanjem i navikama, zajedno s bljeskom koji uzrokuju naša iskustva.“¹⁶

1.3. Odgojne vrijednosti

Dok se govori o odgoju, ne mogu se nikako zaobići vrijednosti. Ovdje nam je riječ o odgojnim vrijednostima kao jednom od tri bitna elementa odgoja. Za čovjeka je vrijednost i predmet čežnje ono što ga oplemenjuje, izgrađuje i usređuje. „Vrijednost je dakle poželjno dobro, nešto za čim teži, i u čemu se nalazi svoje zadovoljstvo, usrećenje, puninu i samoostvarenje.“¹⁷ No da bi vrijednost postala odgojna potrebno je da prođe kroz nekoliko zbivanja. Prije svega vrijednost najprije mora biti neko dobro u sebi. To dobro u sebi posjeduje privlačna i očaravajuća svojstva koja su očita svakom razumnom biću. Zbog toga dobro postaje poželjno i korisno, tj. vrijedno. Ta vrijednost se posreduje samo preko nosioca koji ju je sam prije upoznao i utjelovio u svoj život. Snaga vrijednosti se povećava čitavom odgojnom sredinom i svim odgojnim faktorima (obitelj, škola, društvo, Crkva). Upravo takva vrijednost

¹² Živan Bezić, isto, 217.

¹³ Usp. Jordan Kuničić, isto, 113.

¹⁴ Usp. Ante Vukasović, isto, 60-62.

¹⁵ Usp. Bezić, isto, 219.

¹⁶ Jorge Mario Bergoglio, *O odgoju*, Verbum, Split, 2015., 193.

¹⁷ Živan Bezić, isto, 125.

motivira odgojenika na duhovni i tjelesni rast. Aktivira njegove sposobnosti tako da postojeće usavršuje, ali i stvara nove. Na taj način izgrađuje njegovu moralnu ličnost, ali dovodi ga do punine čovječstva usrećujući i njega i društvo. Zbog toga možemo reći da je svrha odgoja ništa drugo nego usvajanje vrednota. Nije moguće formirati mlado biće bez odgojnih vrednota.¹⁸ U vrijednosnom trokutu vrednota-odgojitelj-odgojenik najvažniji je posrednički stav odgojitelja. I odgojitelj i odgojenik stoje pred zakonom vrednota, ali ne na istoj udaljenosti. Odgojitelj stoji bliže vrednotama i jednako je upravljen i prema odgojeniku i prema vrednotama. U tome se nalazi ključna uloga odgojitelja kada dolazi do izražaja njegova posrednička uloga kojom ostvaruje susret odgojenika s vrednotama. A taj susret se najprije događa u praksi samog odgojitelja, odnosno u njegovom životu. U životu mladih nisu najveća sreća toliko ideali koje su spoznali, koliko odgojitelji u kojima su ih našli ostvarene. Najkraći put do srca odgojenika su odgojiteljeve vrline.¹⁹

1.4. Odgojna načela

U odnosu na praksu u odgoju se pojavljuju i odgojna načela. Ona su uvjetovana društveno i psihofiziološki što znači da je u njihovom određivanju, znanstveno – teorijskoj razradi i praktičnoj primjeni treba uzeti u obzir društvene potrebe, ali i zakonitosti psihofizičkog razvitka odgojenika. Odgojnim načelima nazivamo opće regulative i pristupe odgojnom radu, koji izražavaju znanstveno spoznate i općenito prihvaćene zahtjeve u odnosu na organizaciju, sadržaj, metode i sredstva odgojnog rada. Analizirajući odgojni proces, njegove društvene i psihofiziološke utemeljenosti dobivamo devet odgojnih načela: načelo svrsishodnosti, aktivnosti, pozitivne orijentacije, mnogostranosti, primjerenosti, individualizacije, socijalizacije, jedinstvenosti i dosljednosti.²⁰ Sva se ta načela međusobno povezuju, dopunjuju, prožimaju i potpomažu te tako čine sustav općih odgojnih načela koja su sva podjednako vrijedna.²¹ Ukratko ćemo predstaviti svih devet odgojnih načela.

1.4.1. Načelo svrsishodnosti

Temeljno obilježje odgojnog rada je jasnoća cilja. Načelo svrsishodnosti proizlazi iz pedagoškog zakona intencionalnosti, racionalno organiziranog odgojnog nastojanja. To načelo sadrži tri važne odlike, odnosno pretpostavke: poznavanje etičkih osnova odgojnog

¹⁸ Isto, 140-141.

¹⁹ Isto, 152.

²⁰ Usp. Ante Vukasović, isto, 333.

²¹ Usp. Ante Vukasović, isto, 346.

rada, posjedovanje jasne perspektive toga rada i čvrstog uvjerenja u njegov uspjeh. Odgojitelj mora znati kako odgajati, biti dobar poznavatelj metoda i sredstava. Treba odbaciti svaki uzor slijepog oponašanja načela te biti slobodan u biranju metoda i sredstava u suglasju s odgojnim intencijama kako se ne bi izgubila prvotna zadaća odgoja.²² „Nade i strahovi isprepliću se čak i u našem životu odgojitelja – u specifičnim sumnjama koje ovaj rad donosi – u trenucima kada se moramo odlučiti za način rada. Ne smijemo riskirati da odlučujemo bez razlučivanja tih strahova i nada jer ono što se od nas zahtijeva nije ništa manje nego “da ga (naš zadatak) ispunimo uvijek s većom ljubavlju, revnošću i veseljem u ova vremena nesigurnosti i zbunjenosti” (Evangeli inuntiandi, 1), a tu nema mjesta improviziranju.“²³

1.4.2. Načelo aktivnosti

Krajnje svrhe prema kojima usmjeravamo odgojna nastojanja su postupak, čin, ponašanje i djelovanje. Nitko još nikada nikome nije mogao niti će moći pokloniti svoje znanje, poglede, uvjerenja i stavove, zatim intelektualne sposobnosti, smisao za ljudske vrijednosti. Svaki pojedinac, odnosno odgojenik to treba usvojiti, prihvatiti, izgraditi svojim osobnim zalaganjem, radom, naporom, svojom angažiranošću. I upravo na tome se zasniva načelo aktivnosti koje proizlazi iz pedagojskog zakona aktivnog usvajanja obrazovnih dobara i odgojnih vrijednosti. Indirektno djelovanje se postiže aktivnošću odgojenika koje treba biti u skladu s pedagoškim djelovanjem, a da se međusobno potpomažu i nadopunjuju aktivnosti odgojitelja i odgojenika. Upravo takvo posredno djelovanje je puno bolje od neposrednog kojeg odgojenici doživljavaju nametnutim pružajući mu otpor. Načelo aktivnosti traži sudjelovanje, a ne samo teorijsko učenje. U odgojnoj praksi to načelo sadrži tri zahtjeva: aktiviranje odgojenika kao temeljni postupak u izgrađivanju njihova društveno – moralnog profila, upotreba aktivnih metoda, oblika i sredstava odgojnog rada, zatim drugi je spajanje odgojnih postupaka s procesom samoodgoja i treći je aktivno sudjelovanje odgojenika u kulturnom i javnom životu zajednice.²⁴

1.4.3. Načelo pozitivne orijentacije

Pozitivna orijentacija vjeruje u svakog odgojenika, uočava u njemu ono pozitivno i na tome gradi, ukazujući mu povjerenje i potičući ga da ustraje u dobrim postupcima. U praksi je dokazano da upravo to ima prvorazredno značenje. Uočavanje dobrih, a ne samo loših

²² Usp. Ante Vukasović, isto, 334.

²³ Jorge Mario Bergoglio, isto, 21.

²⁴ Usp. Ante Vukasović, isto, 335-336.

svojtava, zatim povjerenje u odgoju, vjera u uspjeh odgojnog rada, poštivanje osobnosti odgojenika i zahtjev da se poštuju i vrše ljudske dužnosti vrlo su važni i bitni uvjeti za uspjeh u odgojnoj djelatnosti pa i mnogo šire.²⁵ „Tko nije uspio dobiti povjerenje, poštovanje i ljubav svojih gojenika, ne smije se upuštati u odgojnu pustolovinu.“²⁶ Napast današnjice na koju papa Franjo skreće pozornost, a protivi se ovome načelu je želja da se prije vremena odvoji žito od kukolja. Čistoća postoji i među ljudima, nije samo u Bogu. Nije isključivo sve grješno i krivo. Često odgojitelji zaboravljaju da žito i kukolj rastu zajedno. Stoga papa Franjo podsjeća da je poslanje odgojitelja ponizno i poziva da poput očeva štite žito, a da se anđelima ostavi da žanju kukolj.²⁷ Još jedna velika napast današnjice na koju papa Franjo upozorava jest osjećaj obeshrabrenosti. Među odgojiteljima vlada pesimizam. No papa Franjo ističe vjeru koja je po definiciji borbena. Ako unaprijed odgojitelj ne započne svoju dužnost odgajanja sa sigurnošću u pobjedu već je izgubio pola bitke. Odgojitelji trebaju naučiti i hraniti tu borbenu vjeru koja je cjepivo protiv duha poraza i obeshrabrenosti.²⁸

1.4.4. Načelo mnogostranosti

Načelo mnogostranosti odražava univerzalnost ljudske naravi. Potreban je mnogostrani i svestrani razvitak sposobnosti i ljudskih svojstava, bogatstvo emocionalnog života, svestrana angažiranost, razvijeni smisao za ljudske vrijednosti, visoka produktivnost i stvaralaštvo.²⁹ „Poziv da budemo odvažni i kreativni. Nove stvarnosti zahtijevaju nove odgovore. Ali prije toga zahtijevaju otvoren duh koji će konstruktivno razlučivati, koji se neće hvatati za stare sigurnosti, nego će imati hrabrosti nazrijeti druge načine oblikovanja vrijednosti, koji neće okrenuti leđa izazovima sadašnjega vremena.“³⁰ Odgojitelj će se pobrinuti da sva pozitivna čuvstva (samosvijest, idealizam, prijateljstvo, simpatije, entuzijazam, ponos) usmjeri prema plemenitim ciljevima i da im da etički sadržaj. S druge strane, negativna čuvstva (prkos, ćudljivost, ljubomoru, osvetu, narcizam) nastojat će preodgojiti i pretvoriti u nešto više, odnosno i njima dati plemenite namjere, te odrediti dozvoljene granice. Svu tu čuvstvenu energiju odgojitelj će nastojati uputiti dobrim kanalima i zaposliti pozitivnim sadržajima.³¹

²⁵ Usp. Ante Vukasović, isto, 337.

²⁶ Živan Bezić, *Razvojni put mladih. Djetinjstvo i mladost*, Biskupski ordinij, Đakovo, 1989., 161.

²⁷ Usp. Jorge Mario Bergoglio, isto, 30.

²⁸ Usp. Isto, 29.

²⁹ Usp. Ante Vukasović, isto, 338.

³⁰ Jorge Mario Bergoglio, isto, 65.

³¹ Usp. Živan Bezić, isto, 180.

1.4.5. Načelo primjerenosti

Uspjeh odgoja će uvelike ovisiti o tome koliko cilj, zadaci, sadržaj, organizacijski oblici, metode i sredstva odgoja budu usklađeni sa dobi i psihofizičkim obilježjima odgojenika. Upravo je to ono što zahtijeva načelo primjerenosti da sve to odgovara mogućnostima odgojenikova shvaćanja, prihvaćanja i djelovanja.³² Razvijanje ljudskog rasta i ponašanja odvija se u interakciji dobi i sredine. Na pameti je potrebno imati da su sve faze kroz koje prolazi odgojenik usmjerene prema zrelosti organizma. Međutim, za pravilan razvoj koji vodi sazrijevanju nema preskakanja razvojnih faza, nego je potrebno da odgojenik prođe svaku razvojnu fazu posebno i po redu. Sva su razdoblja ljudskog razvitka jednako vrijedna i važna za odgoj i život. Sve one imaju prolazno i prijelazno značenje. Svaka istodobno priprema nastup slijedeće i u tom leži njihov smisao. Svakom se odgojeniku treba znati dati ono što mu je potrebno u odgovarajućem času, ali isto tako i iz odgojenika izvući ono što je tada sposobno dati.³³

1.4.6. Načelo individualizacije

Načelo individualizacije ide još dalje sa svojim zahtjevom od načela primjerenosti. Ono zahtijeva da odgojni zadatci i postupci budu primjereni snagama, mogućnostima i osobinama svakog pojedinog odgojenika. Svaki odgojenik ima svoj način prihvaćanja, shvaćanja i reagiranja na odgojne poticaje.³⁴ Shvatljivo nam je da su sheme i teorije uvijek općenite i da ne mogu baš voditi brigu o pojedincu, ali zato to mogu i trebaju odgojitelji. „Pošto je svako dijete otvoren sustav, ne možemo ni njegov razvoj ukalupiti u zatvorene tokove. Nisu sva djeca jednaka. Istina je, svi su ljudi, kao i svako doba koje proživljuju, jednako vrijedni i jednakopravni, ali nisu jednaki. Kao ni prsti na ruci, što se kaže. Stoga ćemo svim ljudima, svoj djeci bez iznimke, posvetiti punu brigu, ali ipak drugačiju; prema osobi i prema njezinoj dobi. Dob nosi svoje zahtjeve i potrebe, a osoba opet ima svoj posebni temperament i karakter. To ćemo stalno držati na pameti pri odgajanju mladih.“³⁵ Prema ovome načelu odgojitelj treba upoznati svog odgojenika osobno sa svim njegovim odrednicama. „Svaki je čovjek jedinstven. Svi su važni u potpunosti i zasebno. Svi nam moraju biti važni.“³⁶

³² Usp. Ante Vukasović, isto, 339.

³³ Usp. Živan Bezić, isto, 15-17.

³⁴ Usp. Ante Vukasović, isto, 341.

³⁵ Živan Bezić, isto, 11.

³⁶ Jorge Mario Bergoglio, isto, 155.

1.4.7. Načelo socijalizacije

Čovjek je socijalno biće i od samih početaka živi u zajednici. Svaka zajednica ima svoja pravila i norme. Dijete koje dolazi na svijet ne zna ništa o tome te ga je potrebno o svemu tome poučiti, potreban je proces uvođenja u život, odnosno proces socijalizacije. Upravo time je inspirirano i načelo socijalizacije. To načelo traži od mladih da se pripreme za život u kojem će živjeti i djelovati, ali nikada nije upereno protiv pojedinaca, njihovih osobnosti i interesa.³⁷ Svatko je kovač svoje sreće, ali ujedno je i odgovaran za svoja djela i propuste. Odgovoran je ne samo za svoju sreću, nego i za tuđu sreću, ali i za sudbinu zajednice čiji je član.³⁸ „Neka se za sudjelovanje u društvenom životu tako odgajaju da bi se mogli – na pravi način opskrbljeni potrebnim i prikladnim sredstvima – djelatno uklopiti u različite skupine zajednice, otvoriti se razgovoru s drugima i rado se dati na posao oko promicanja zajedničkoga dobra.“³⁹

1.4.8. Načelo jedinstvenosti

Načelo jedinstvenosti potječe iz pedagoškog zakona skladnog djelovanja različitih odgojnih faktora koji se koriste različitim zahtjevima. U procesu odgoja jedinstvo postavljenih zahtjeva ima vrlo važno značenje. Zahtjev je onaj koji upućuje odgojenika na ono što treba činiti, što je moralno, časno i kulturno. Međutim, potrebno je jedinstvo tih zahtjeva koje se ostvaruje tako da iste zahtjeve postavljaju otac i majka, a isto tako i ostali članovi. Odgojitelji i odgojne institucije ubrajajući i obitelj radi ostvarenja uspješnijeg odgoja trebali bi uskladiti zahtjeve. O tome upravo govori i ovo načelo. Isto značenje ima i jedinstvo utjecaja. Svi odgojitelji moraju pedagoški djelovati i njihovi utjecaji trebaju biti usklađeni što znači da podjednako objašnjavaju ljudske stavove i odnose, podjednako služe primjerom, isto vrednuju dobre i loše postupke, ali i podjednako se odnose prema njima.⁴⁰ Sukobi postaju odgojno opasni tek kada ih prouzrokuju odrasli, a posebno odgojitelji. Odgojenici najteže podnose neslogu oca i majke.⁴¹

³⁷ Usp. Ante Vukasović, isto, 342-343.

³⁸ Usp. Živan Bezić, *Biti čovjek! Ali kako? Odgojne smjernice*, isto, 174-175.

³⁹ GE 1,2

⁴⁰ Usp. Ante Vukasović, isto, 343-344.

⁴¹ Usp. Živan Bezić, *Razvojni put mladih. Djetinjstvo i mladost*, isto, 120.

1.4.9. Načelo dosljednosti

Dok načelo jedinstvenosti inzistira na skladnom odgojnom djelovanju različitih odgojitelja, načelo dosljednosti zahtijeva skladno, dosljedno i sustavno djelovanje svakog pojedinog odgajatelja. To predstavlja sukladnost sa samim sobom, skladnost vlastitih postupaka i mjera. Treba se truditi da odgojenik shvati smisao i svrhu zahtjeva kojeg odgojitelj postavlja dosljedno, razborito i promišljeno. Kada odgojenik to shvaća i znajući unaprijed da odgojitelj neće odustati od toga zahtjeva, tek tada će početi prihvaćati postavljeni zahtjev kao nešto naravno i svoje.⁴² Upravo u dosljednosti odgojitelja krije se najveća snaga pedagoškog autoriteta. Odgojenik će vjerovati samo onome odgojitelju koji djelima potvrđuje ono što govori. Današnja mladež traži odgojitelja koji će živjeti od svojih uvjerenja. Na odgojne uspjehe može samo i računati onaj odgojitelj koji zna što hoće, koji i sam živi po svojim načelima jer njegov primjer sadrži moć privlačnosti. Nema potrebe za nikakve prisile tamo gdje se odgaja snagom uzora.⁴³ „Svjedočanstvo je ono što odgojitelja pomazuje za „učitelja“ i čini ga suputnikom u potrazi za istinom. Svjedok koji nas svojim primjerom izaziva, potiče, prati, pušta nas hodati, pogriješiti, pa čak i ponoviti pogriješku, sve kako bismo odrasli.“⁴⁴

1.5. Metode odgojnog rada

Nakon upoznavanja s načelima postavljamo si pitanje: Kako to sve ostvariti? Kojim putem onda treba ići da se dođe do cilja? Taj put prema nekom cilju nazivamo metodom.⁴⁵ Odgojitelj odgojnu metodu bira prema konkretnom odgojeniku. Treba ju prilagoditi osobnim uvjetima odgojenika. No treba naglasiti i da uspješnost metode ne ovisi samo o odgojeniku, nego i o onome tko se s njom služi, tj. samome odgojitelju. Ni svaka metoda nije prikladna za svakog odgojitelja. Dok nadareni i rođeni odgojitelj skoro ni ne treba metode ili će čak i najgora metoda u njegovim rukama procvjetati, nespretni može i najbolju metodu upropastiti.⁴⁶ Već smo spominjali da se odgojni proces odvija na tri razine: intelektualnoj, osjećajnoj i voljnoj što znači da se odgaja um, srce i volja. Um ima za cilj istinu koja se upoznaje putem umovanja, spoznavanja i znanja odnosno stiče se poukom koju čine razlozi i teorija. Čuvstva za cilj imaju ljepotu i dobrotu koje se očituju putem težnje i ljubavi. Tu je u

⁴² Usp. Ante Vukasović, isto, 345-346.

⁴³ Usp. Živan Bezić, isto, 165.

⁴⁴ Jorge Mario Bergoglio, isto, 195.

⁴⁵ Usp. Živan Bezić, *Zašto i kako odgajati? Ciljevi, metode i sredstva odgoja*, Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1990., 47.

⁴⁶ Usp. Isto, 59.

pitanju srce koje se uz pomoć motiva oduševljava i tako oplemenjuje osjećani život odgojenika. Zatim volja za cilj ima akciju koja se ostvaruje putem motiviranog rada potičući odgojenika na djelovanje, pomažući mu u praksi. Odgojitelj i odgojenik bi prema tome trebali hodati skupa i svoje živote skupa splesti. Dobar odgojitelj će to prepoznati i sve će funkcije obavljati istovremeno i to tako da će osjećati zajedno sa svojim odgojenikom (međusobna ljubav), misliti će na svog odgojenika čak i umjesto njega (pedagoška briga) i sam će činiti ono što traži od njega (pedagoški primjer).⁴⁷ Vrhovni zakon odgoja je načelo pedagoške ljubavi. Odgojna metoda se može koristiti samo tamo gdje ima ljubavi. Toliko će biti odgoja koliko će biti ljubavi. Ljubav treba biti potpuna, odnosno dvosmjerna. Najprije treba zaživjeti u srcu odgojitelja i okrenuti se odgojeniku. Ljubav odgojitelja treba biti bezuvjetna, tj. ljubiti odgojenika onakav kakav jest. Ljubiti ga zato što je dijete Božje, stvoren na sliku Božju i baš zato što je nesavršen. Takva ljubav odgojitelja će se očitovati kroz nesebičnost, požrtvovnost i aktivnu pomoć odgojeniku. Od važnosti je da i odgojenik bude ispunjen ljubavlju prema svom odgojitelju. Bez nje, odgojenikovo srce ostaje suha i neplodna zemlja. Odgojenikova ljubav će se praktično očitovati kroz poštovanje, povjerenje, posluš i odanost prema odgojitelju. A najbolja odgojna metoda je metoda svjedočenja, odnosno primjera jer je u njoj ostvareno svih pet načela za upotrebu metode: načelo finaliteta (svrhovitosti), individualiteta, suradnje, harmonije i ljubavi.⁴⁸ „Prava metoda je ona koja unutar konkretne situacije omogućuje postizanje zacrtanog cilja uz pomoć za to izabranih sadržaja te je istovremeno prilagođena i učeniku i učitelju.“⁴⁹

1.6. Sredstva odgojnog rada

Dugo putovanje prema odgojnim ciljevima je zapravo odgojni proces. Međutim, do tih ciljeva nas vode određene metode odgajanja koje se služe određenim sredstvima. Poslužimo li se slikom odgajatelja kao vrtlara odgoj je sličan uzgoju biljaka. Vrtlar mora znati kakvo cvijeće želi, na koji će ga način uzgajati i s kojim sredstvima. Koristeći termin sredstvo u širem smislu onda ono obuhvaća sve čime se odgojitelji služe, odnosno predstavlja svaku djelatnost s pripadajućim instrumentima i tehnikama (čini, postupci, akcije, sadržaji, ustanove, stvari). Sredstvo u užem smislu predstavlja samo stvari ili objekte, znači mrtve predmete, oruđe, instrumente, materijale. Svakako treba naglasiti da se u pojam sredstava nikada ne

⁴⁷ Usp. Isto, 77-79.

⁴⁸ Usp. Isto, 85-86.

⁴⁹ Marko Pranjčić, *Metodika vjeronaučne nastave*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997., 58.

ubraja korisnik sredstava, sam čovjek.⁵⁰ Sredstva u sebi nemaju svoje vlastite svrhe. Ona su uvijek u služnju nekome ili nečemu drugome.⁵¹ Odgojnih sredstava ima mnogo. Svaka pojava i svaka stvar s kojom odgojenik dolazi u dodir može biti odgojno ili neodgojno sredstvo. O osobnosti, ličnosti odgojitelja ovisi hoće li i koliko odgojna sredstva biti korisna. Odgojitelj je taj koji bira i metode i sredstva i daje im dušu. O vrlinama odgojitelja ovisi uspješnost sredstava kojima se služi. Kao što je u rukama ubojice svako oružje ubojito tako je i u rukama čestita, omiljena odgojitelja svako sredstvo učinkovito. Za uspješan odgoj koristimo se temeljnim postupkom koji čini odgojni troplet. U odgojni troplet spadaju privikavanje, uvjeravanje i dobar primjer. Odgojni primjer razmatramo na tri razine: kao metodu, kao postupak, ali i kao sredstvo. Već smo ga kao metodu istaknuli, sada ćemo se okrenuti odgojnom primjeru kao postupku i kao sredstvu. Na razini postupka, u širem značenju, odgojnim primjerom nazivamo uzornu osobu i njezino privlačno vladanje, a u užem je uzoran ljudski čin koji je vrijedan oponašanja. Dakle odgojni primjer spada u međuljudske odnose. U duši odgojenika ostavlja jak utisak davalac primjera i ne može se nikome nametnuti. Snaga primjera se ne nalazi u nikakvoj vanjskoj sili, nego je moć sasvim unutarnja. Moć primjera sadrži i objektivnu i subjektivnu vrijednost. Objektivna vrijednost se nalazi u samom činu koji je privlačan, a subjektivna na utisku koji odgojenik dobiva te na njegovom nagonu oponašanja. Najvažnije odgojno sredstvo i najbolji odgojni postupak je odgojni primjer.⁵² „Nasljedovanje dobrih primjera ne znači kopiranje, nego transponiranje uzora u vlastiti život. Ono je obogaćivanje svog života tuđim blagom što nam se nudi.“⁵³

1.7. Podjela odgoja i samoodgoj

Odgoj kao složen proces podrazumijeva i podjelu. Imamo četiri važna kriterija prema kojima se odgoj dijeli. Prva podjela odgoja jest prema bitnim određenjima čovjeka. U tu podjelu ubrajamo tjelesni, intelektualni, moralni, estetski i radni odgoj. Zatim nam dolazi druga podjela prema dobi odgojenika jer nikako nije isto odgajati razigrano dijete i mladića/djevojku u zrelim godinama. Tu nam se nalaze četiri relativno samostalna područja: predškolski, školski, visokoškolski odgoj i odgoj odraslih. Treći kriterij upozorava na mjesto, sredinu odgojnog rada. Svaka sredina ima svoje specifičnosti odgojnog rada. Podjela prema mjestu i specifičnostima odgojnog rada broji šest relativno samostalnih područja: obiteljski, domski, specijalni, u proizvodnim uvjetima, vjerski i odgoj u slobodnom vremenu. Odgoj

⁵⁰ Usp. Živan Bezić, isto, 95-98.

⁵¹ Usp. Isto, 101.

⁵² Usp. Isto, 108-111.

⁵³ Isto, 113.

također ima i svoju vremensku dimenziju i prema vremenskom kriteriju razlikujemo: odgoj u prošlosti, suvremeni i odgoj u budućnosti.⁵⁴

„Nema uspjeha odgojnog nastupa izvana, ako u tom ne sudjeluje i sam odgojenik iznutra. Za vrijeme životnog sazrijevanja daje se odgoj izvana, a zrelošću čovjek preuzima na sebe sve naglašeniju dužnost samoodgoja.“⁵⁵ Tek kada odgojenik uđe u zrelo doba tada uzima kormilo svog života u vlastite ruke. Od toga trenutka on postaje sam svoj odgojitelj.⁵⁶ Kao što ni odgoj nije nimalo lagan tako ni samoodgoj nije lak. Potrebna je samokritika, sposobnost poniranja u svoje JA, čistoća nakane, iskrenost prema samima sebi i snaga da se provede u djelo ono što čovjek smatra odgojnim za sebe. Ako se sebe dobro ne upozna, nije moguće sebe ni usavršavati, a nema tada ni dužnosti samoodgoja koja leži u samostalnom radu na sebi i u usavršavanju samoga sebe. U sredstva samoodgoja ubrajamo: ispitivanje savjesti, uravnoteženo promatranje, potrebna intelektualna naobrazba svojstvena kršćaninu, navikavanje na samosvladavanje, duhovne vježbe, molitveni i sakramentalni život, odgajanje u krepostima.⁵⁷ Sa sigurnošću možemo reći kako su sva naša umijeća, znanja i navike, naše sposobnosti i sklonosti, naš emocionalni i voljni život, naš pogled na svijet, osobnost i karakter u velikoj mjeri rezultat odgoja.⁵⁸ „Zrelost ili punina ili savršenstvo daju pojmu odgoja dominantno obilježje.“⁵⁹

2. Redovnički odgoj

Nakon općenitog predstavljanja fenomena odgoja i upoznavanja ga u njegovoj raznolikosti i složenosti prelazimo na konkretniji način odgoja, a to je redovnički odgoj – odgoj u redovničkim zajednicama. Kao što je općeniti odgoj pojedinca bitan za razvoj i napredak društva tako isto vrijedi i za zajednice posvećenog života. Koliko se više ulaže u odgoj članova redovničke zajednice toliko će ona i napredovati. S obzirom da je redovnički poziv karizma, Božji dar, dar koji nije samo za vlastito posvećenje onoga koji se odazvao pozivu i zajednice kojoj pripada nego i za dobro Crkve i cijeloga društva onda će njegovo osobno posvećenje utjecati i na svetost i napredak sveukupne ljudske zajednice i same Crkve.⁶⁰ Međutim, redovničkom odgoju prethodi kršćanski odgoj.

⁵⁴ Usp. Ante Vukasović, isto, 52-55.

⁵⁵ Jordan Kuničić, *Kršćanska pedagogija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., 109.

⁵⁶ Usp. Živan Bezić, *Biti čovjek! Ali kako? Odgojne smjernice*, isto, 15.

⁵⁷ Usp. Jordan Kuničić, isto, 144-146.

⁵⁸ Usp. Ante Vukasović, isto, 41.

⁵⁹ Jordan Kuničić, isto, 23.

⁶⁰ Usp. Celestin Tomić, *U srcu Crkve*, Veritas, Zagreb, 2015., 46.

2.1. Kršćanski odgoj

Kršćanski odgoj ima neke svoje specifičnosti u odnosu na ostale vjerske zajednice. Spomenut ćemo samo tri glavne specifičnosti. Kršćanski odgoj se temelji na istinama kršćanske vjere. Na prvom mjestu od kršćanskih istina je pojam Boga i to Trojstvenog. Iz toga proizlazi kršćanska istina o Bogu kao Ocu i pedagoški važna kršćanska istina da Bog odgaja djecu Božju. Temeljni pedagoški odnos je otac-djeca. Drugo na čemu počiva kršćanski odgoj je osoba i poruka Isusa Krista. Nasljedovanje Isusa Krista koji poziva da se pođe za Njim i „dozrijevanje u Njegovoj punini“ je zapravo kršćanski odgoj. Treća specifičnost koju ćemo ovdje istaknuti je milost Božja. Osim izvanrednog odgojnog sredstva milost Božja je i odgojna snaga neopisive efikasnosti. Prema tome kršćanski odgoj bi mogli definirati kao nastojanje zrelih i potpunih kršćana oko odgoja mladih krštenika kako bi i oni postali zreli i potpuni kršćani po uzoru na Isusa Krista. Tako će odgojitelj iz općeg odgoja postati kršćanski odgojitelj koji je kršteni vjernik, odrastao i zreo u svojoj vjeri. Odgojenik će biti već kršteno dijete, a odgojne vrednote postaju kršćanske odgojne vrednote. Imamo tri važna momenta u općenitom odgoju: društveni (odnos odgojitelj-odgojenik), personalni (odgojenik se izgrađuje uz pomoć drugih osoba) i aksiološki (temeljna vrednota je zrelost). Prisutnost ta tri momenta je i u kršćanskom odgoju. Uz društveni momenat stoji i eklezijalni (Crkva). Personalni momenat se obogaćuje novom osobom, Bogom koji stoji i uz odgojitelja i odgojenika i svojim milosnim djelovanjem sudjeluje u kršćanskom odgoju. Zatim aksiološki momenat se proširuje religioznim vrednotama.⁶¹ Temelj će, za odgojenikovo povjerenje u Boga i vjera u Boga, biti upravo odnos odgojenika s odgojiteljem ukoliko se u njemu njeguje privrženost i povjerenje. Papa Franjo podsjeća da je u odgoju neizostavno razvijanje pozitivnih navika od djetinjstva koje su temelj za daljnju gradnju unutarnjih vrijednosti i zdravih odnosa. Sa svjesnim, slobodnim i voljnim ponavljanjem određenih temeljnih stavova dovodi se do cilja kršćanskog odgoja, a to je formiranje zrele osobnosti i izgradnja kršćanskog identiteta.⁶² „Vaša zadaća, kao kršćanskih odgojitelja, bez obzira na to gdje se ostvaruje, sudjeluje u novosti i sili Kristova Uskrsnuća. Pashalni karakter koji joj kao službi čovjeku i nacionalnoj i lokalnoj zajednici ne oduzima ništa od njezine autonomije, nego joj daje transcendentalni

⁶¹ Usp. Živan Bezić, *Biti čovjek! Ali kako? Odgojne smjernice*, isto, 72-75.

⁶² Usp. Jadranka Garmaz, *Elementi proročkog u obiteljskom odgoju vjere, Bogoslovna smotra*, 89 (2019.) 3, 747-748. <https://hrcak.srce.hr/229176> (06.travnja 2021.)

smisao i motivaciju i snagu koja ne izvire ni iz kakve pragmatičnosti, nego iz božanskog izvora poziva i poslanja koje smo odlučili prihvatiti.“⁶³

2.2. Redovnički odgoj

Roditelji koji odgajaju svoju djecu u kršćanskom životu ujedno njeguju i čuvaju redovničko zvanje u njihovim srcima. Međutim i članovima pojedinih ustanova, posebno svećenicima i kršćanskim odgojiteljima preporuča se neprestano posvješćivanje da je najbolja preporuka da se prigri redovnički život i prihvati Božji poziv primjer njihova vlastita života.⁶⁴ „Ovaj poziv je znak i karizma, dužnost i zahtjev. I traži svjestan, slobodan i radostan odgovor Božjem pozivu, i to jednom zauvijek. Redovnik cijeli svoj život stavlja u službu božanske ljubavi živeći u čistoći, siromaštvu i poslušnosti.“⁶⁵ Da bi mladi mogli otkriti sebe, spoznati sami sebe u istini, otkriti svoje zvanje i odvažiti se na njega potrebna je pomoć onoga koji je već koračao tim putem. Sama riječ odgajanje u etimološkom smislu riječi ima značenje izvući van njegovu vlastitu istinu, ono što ima u srcu, što sam ne zna i ne pozna o sebi. To je od neizmjerene važnosti kako bi se spoznale slabosti i težnje i kako bi se poduprla sloboda odgovara na zvanje.⁶⁶ Nakon spoznavanja samih sebe mlade se odgaja za tajnu, odnosno da prihvate svoje neznanje, jer koliko kod spoznali sebe nikada se ne možemo spoznati u potpunosti. Mlada osoba treba shvatiti da „život nije posve u njegovim rukama, jer život je tajna i, s druge strane, tajna je život.“⁶⁷ Slijedeći korak jest usmjeriti pogled odgojenika na tumačenje života, da budu sposobni u raznim događajima dokučiti crvenu nit božanskog nauma u tkivu misterija ljudskoga spasenja.⁶⁸ „Zato pazi i dobro se čuvaj da ne zaboraviš događaje što si ih svojim očima vidio; neka ne iščeznu iz srca ni jednoga dana tvoga života; naprotiv, pouči o njima svoje sinove i sinove svojih sinova.“ (Pnz 4,9) Jedan od najtežih koraka jest odgajati za zaziv. Taj tip za-zivne molitve ne može se naučiti spontano, nego uz pomoć onoga tko je naučio slušati Božju šutnju i onaj tko je vjeran svomu zvanju. Tu veliku ulogu igraju odgojitelji u redovničkim zajednicama.⁶⁹ Prema Konstitucijama Družbe sestara

⁶³ Jorge Mario Bergoglio, isto, 149.

⁶⁴ Usp. PC, br. 24,1

⁶⁵ Celestin Tomić, isto, 45.

⁶⁶ Usp. PAPINSKO DJELO ZA CRKVENA ZVANJA, *Nova zvanja za novu Europu – In verbotuo... Završni dokument Kongresa o svećeničkim zvanjima i o zvanjima posvećena života u Europi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000., br. 35 (dalje: D-124)

⁶⁷ D-124, br. 35b

⁶⁸ Usp. D-124, br. 35c

⁶⁹ Usp. D-124, br. 35d

franjevki od Bezgrješne odgoj i izobrazba djevojaka vrše se pod vodstvom odgovarajućih učiteljica kroz razdoblje kandidature, postulata i novicijata.⁷⁰

2.3. *Odgojitelj i odgojenik*

Odgojitelj, osoba koja pomaže mladom čovjeku na putu usavršavanja i na putu ostvarenja njegova redovničkog poziva, ne bi smjela zaboraviti da je njegova uloga izvana, a da glavnu ulogu u odgoju ima odgojenik koji će prihvatiti ili neće odgojni poziv. Odgojitelj je osoba koja služi jer se nalazi u službi odgojenika. „On postaje stanoviti instrument milosti, prenosilac riječi Božje, mudrosti Božje, sudionik apostolske službe, tumač, vodič Božjeg naroda, graditelj kraljevstva Božjeg na zemlji u vidu građanstva nebeskog Jeruzalema.“⁷¹

2.3.1. Odgojiteljeva osobnost

Već smo bili spomenuli da je ključ uspjeha u odgoju potpuna odgojiteljeva osobnost koja može izgrađivati i oblikovati osobnosti odgojenika. Učitelj iz koga zrači životni optimizam, ljubav prema svome zvanju i učenicima, pošten, radin, savjestan, pravedan, točan i kulturni učitelj, s razvijenim osjećajem dužnosti i odgovornosti; učitelj koji rado kontaktira i surađuje s učenicima, poštuje njihove osobnosti, bodri ih i potiče na vrijedne akcije, koji spremno pomaže i iz koga zrače istinske ljudske vrijednosti – takav učitelj odgaja snagom svoje moralne osobnosti.⁷² Odgojiteljeva prva moralna osobina treba biti gospodstvo nad samim sobom, da se zna držati u ravnoteži. Gospodstva nad samim sobom nema bez askeze, vjere i nade u život vječni.⁷³ „Ponuditi znanje, vrijednosti, otvoriti mogućnosti i podijeliti s drugima vlastitu vjeru, zadaće su koje mogu imati samo jedan motiv: povjerenje u to da će to sjemenje rasti i donijeti plod u svoje vrijeme i na svoj način. Odgajati znači ulagati i doprinositi sadašnjosti i budućnosti. A budućnošću upravlja nada.“⁷⁴ Smatrajući da je i danas veoma aktualna proročka uloga Lujic je smatra od velike pomoći kršćanskim odgojiteljima. One osobe koje su od Boga pozvane i poslone da određenom narodu priopće konkretnu istinu iz Božje perspektive nazivamo i prorocima. Prema Boži Lujicu prorok je onaj koji u Božje ime govori ili pred nekim govori. Svakako da među njih spada svaki kršćanin, a posebno se u njih ubrajaju osobe posvećenog života. Odgojitelj koji uistinu živi od Božje Riječi, kojem je

⁷⁰ DRUŽBA SESTARA FRANJEVKI OD BEZGRJEŠNE, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda sv. Franje i Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrješne*, Denona, Šibenik, 2010., br. 50 -51, (dalje: Konstitucije)

⁷¹ Jordan Kuničić, isto, 114.

⁷² Ante Vukasović, isto, 238.

⁷³ Usp. Jordan Kuničić, isto, 117.

⁷⁴ Jorge Mario Bergoglio, isto, 40-41.

Božja Riječ izvor životne snage i hraniteljica vjere je proročki odgajatelj. Obilježje proročkog odgoja je nada u bolje sutra, u Božju pobjedu i u čitanje znakova vremena u tom svjetlu nade.⁷⁵ Iz toga nam je vidljivo da odgojitelj uz duhovno bogatstvo treba biti i stručan na svome području, posjedovati određeno znanje, svestranost i pedagošku spremu. To nam potvrđuju i Konstitucije: „Službe učiteljica u kandidaturi, postulatu i novicijatu treba povjeravati sestrama doživotnih zavjeta, primjerenog redovničkog života, prikladnog karaktera te teološki i pedagoški osposobljenim za rad s djevojkama.“⁷⁶ Odgojitelj takvih vrлина sa životnim iskustvom posjeduje autoritet ili ugled koji je uvijek emotivno obojan i učenici ih uzimaju kao primjer i uzor. Snagom autoriteta odgojitelj osvaja odgojenike, vodi ih i usmjerava, izgrađuje, bez nametanja svojih stavova i prisile.⁷⁷ Kao moćno sredstvo odgajanja odgojitelja smatra se gledanje na uzorne odgojitelje od kojih je prvi i glavni Krist koji je svakome pristupao individualno.⁷⁸ Odgojitelj treba biti svjestan da „Bog Otac je, u trajnom daru Krista i Duha, u pravom smislu riječi odgojitelj onoga tko se Njemu posvećuje. Međutim, u tome djelu on se služi ljudskim posredovanjem, stavljajući uz bok onome koga On poziva neku stariju braću i sestre.“⁷⁹

2.3.2. Odgojenik

S obzirom da se čovjek usavršuje cijeloga života onda je s tog gledišta svaki čovjek doživotni odgojenik. I sa kršćanskog gledišta možemo isto tako reći jer Bog je taj koji daje razne prigode kako bi ih čovjek iskoristio na usavršavanje. To je milost Božja koju treba zahvalno primiti i svaki događaj, situaciju pametno iskoristiti.⁸⁰ Gledajući tako onda govorimo o odgojeniku u širem smislu, međutim pod odgojenikom u užem smislu podrazumijevamo mlađu ljudsku osobu s kojom se vrši pedagoška djelatnost. No ne možemo samo promatrati odgojenika kao neki objekt odgoja jer je svaki odgojenik i duhovno biće, odnosno subjekt odgoja. Time dolazimo do već rečenoga da odgojenik svojom sviješću, svojim pristankom uspostavlja odnos s odgojiteljem i tako aktivno sudjeluje na vlastitom procesu razvoja, oblikovanja, odgajanja. „Poviše svega toga, odgajanik je pozvan da doista bude odgajanik i učenik Kristov. Učenik se poznaje po tome da li slijedi svoga učitelja.

⁷⁵ Usp. Jadranka Garmaz, isto, 751-752

⁷⁶ Konstitucije, br. 51 §2.

⁷⁷ Usp. Ante Vukasović, isto, 239.

⁷⁸ Usp. Jordan Kuničić, isto, 118.

⁷⁹ IVAN PAVAO II., *Vita consecrata – Posvećeni život. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., br. 66 (dalje: VC)

⁸⁰ Usp. Jordan Kuničić, isto, 144.

Odgajanik pak slijedi svoga odgajatelja.⁸¹ Bez tog odnosa prema odgojitelju i zajedničkog rada i odgojiteljev rad neće imati učinka.⁸² „Djeca vrlo rano imaju svijest o odnosu. Ona nisu kognitivno, već intuitivno svjesna toga da žele stvarati odnose i biti u odnosima, zbog čega im treba takva okolina i vrijeme u kojima se mogu stvarati odnosi s drugom djecom i odraslima.“⁸³ Povjerenje u odgojitelja je prvi poziv odgojenika. Na povjerenju i odanosti izgrađuje se i povodi za odgojiteljevim riječima, uputama i savjetima.⁸⁴ Upravo zbog toga osobni razgovor, koji treba održavati redovito i dosta često, je glavno sredstvo odgoja.⁸⁵ „U dijalogu s učenicom sadržaj počinje sjajiti i tako izaziva ili prenosi vrijednost te konačno stvara naviku.“⁸⁶ U svemu tome treba biti svjestan i odgajatelj i odgojenik da „niti je što onaj koji sadi, niti onaj koji zalijeva, nego onaj koji čini da raste – Bog.“ (1 Kor 3,7)

2.4. Tri zavjeta: siromaštvo, čistoća i poslušnost

Prije negoli bi osoba počela služiti na dobro Crkve potrebno je pripremanje te osobe za potpuno posvećenje sebe Bogu u nasljedovanju Krista što je i središnji cilj formativnog hoda.⁸⁷ „Formacija je dakle sudjelovanje u djelovanju Oca koji, po Duhu, usađuje u srce mladića i djevojaka osjećaje Sina.“⁸⁸ Na tom putu što boljeg nasljedovanja Krista pomažu tri evanđeoska savjeta koja su utemeljena u Njegovim riječima i primjera, a Crkva ih je primila kao božanski dar. Ta tri evanđeoska savjeta su čistoća, siromaštvo i poslušnost.⁸⁹ „Posvećena čistoća, siromaštvo i poslušnost nisu samo znakovi odricanja naslade, novca i moći, nego su sredstva i načini duboko ljudski i evanđeoski, kako se treba služiti tjelesnošću, dobrima i slobodom, kako sve to treba staviti u službu Kraljevstva, da se ono po nama i u nama i s nama, ostvaruje u našem vremenu i na našim prostorima.“⁹⁰

2.4.1. Metode odgoja za zavjet siromaštva

„Poziv na siromaštvo je zahtjevnije nego poziv na djevičanstvo.“⁹¹ Isusa slijediti znači biti sve više ono što jesam, poći za Isusom ostavivši sve. Često se događa mala pogreška sa

⁸¹ Jordan Kuničić, isto, 126.

⁸² Usp. Jordan Kuničić, isto, 120.

⁸³ Jadranka Garmaz, isto, 749.

⁸⁴ Usp. Jordan Kuničić, isto, 123.

⁸⁵ Usp. VC, br. 66

⁸⁶ Jorge Mario Bergoglio, isto, 194.

⁸⁷ Usp. VC, br. 65

⁸⁸ VC, br. 66

⁸⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21.IX.1964.), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br.43

⁹⁰ Celestin Tomić, isto, 59.

⁹¹ Celestin Tomić, isto, 166.

strane odgojitelja koja daje krivi smjer u odgajanju za siromaštvo. Siromaštvo nije samo odricanje od bogatstva, moći i ugleda. Siromaštvo nije u tome koliko će se „imati“, već u tome da se bude slobodan od svega što nije Bog. Siromaštvo se ne sastoji samo u vidu posjedovanja materijalnih dobara ili u ovisnosti služenja s njima. Evanđeosko siromaštvo na koje se treba odgojitelj usmjeriti je da odgojenik bude spreman „imati srce siromašno, biti siromah u Duhu, spreman na poniženja, nepravde, što sve redovnik prihvaća da Isusa slijedi koji je za nas postao „Sluga“. Ono nas osposobljuje da osjetimo egzistencijalnu samoću, prazninu koja nas vodi da tražimo Boga i susretnemo ga, koji je jedini i trajni oslonac u teškim trenucima života i našeg poslanja.“⁹² O tom vidu siromaštva jasno govori i *Perfectae caritatis* jer „nije dovoljno samo to da netko u uporabi dobara bude podložan poglavarima, nego je potrebno da članovi budu siromašni i stvarno i u duhu.“⁹³

Jedna od najboljih metoda odgajanja za siromaštvo je poučavanje odgojenika o Isusovom siromaštvu i poticanje na razmišljanje o Isusu koji „nema gdje da nasloni glavu“, te upoznavanje s brojnim idealima i primjerima raznih osoba koje su svetost postigle vježbajući se u kreposti siromaštva.

2.4.2. Metode odgoja za djevičanstvo

Odgajatelj koji mlade duše priprema da uzljube djevičanstvo treba posebnu pozornost posvetiti biranju metode s obzirom da je i samo područje čistoće osjetljivo. Teška je to i odgovorna služba, posebno danas. Tri metode su pogubne i treba ih izbjegavati. Takozvana anđeoska metoda u kojoj se ističe kako se treba živjeti poput anđela što je nemoguće jer čovjek nije anđeo. Zatim moralistička metoda u kojoj je naglasak na vanjskim razlozima uz korištenje imperativa: „Ne smiješ!“ I treća metoda spolno opsjednuće koja ističe samo šestu i devetu zapovijed kao glavne i jedine zapovijedi. Odgojitelj treba biti svjestan da čistoća nije vrednota sama za sebe, nego da je ona vrhunac i kruna cjelokupnog odgoja.⁹⁴

Najbolja metoda odgoja djevičanstva je evanđeoska metoda, metoda ljubavi. „Čistoća nije nešto negativno, odricanje radi nečega, budnost radi nečega, već ljubav koja zahvaća cijelo ljudsko biće i ne pušta uz sebe nikakvu zemaljsku ljubav i osjećaj, pa ni naravni i dozvoljen, jer je to srce posvema posvećeno Bogu i Božjim stvarima. Ljubav je temelj, duša, opravdanje, svrha djevičanstva. Rađa se iz čiste ljubavi prema Bogu i prema ljudima i vodi

⁹² Celestin Tomić, isto, 172.

⁹³ PC, br. 13

⁹⁴ Usp. Celestin Tomić, isto, 127-128.

božanskoj ljubavi.⁹⁵ Tako posvećena čistoća čini srce slobodnim da se stavi posve u službu Božje i Kristove ljubavi. „Nije dosta upozoriti ih samo na opasnosti kojima je izložena čistoća, nego ih treba poučiti da Bogu posvećen celibat prihvate na dobrobit cjelovite osobe.“⁹⁶ Međusobna ljubav i vjera odgojitelja i odgojenika prožeta još i ljubavlju Božjom postaje snagom koja može i brda premješati.⁹⁷

2.4.3. Metode odgoja za zavjet poslušnosti

„Redovnička poslušnost je biblijska poslušnost, koja dosiže svoj vrhunac u poslušnosti Sina Božjega. Poslušnost je slobodna i vruća želja poslušati Božju volju i vjerno je ispuniti. Bog posvećenoj osobi govori po čudesima prirode ili redovito po Svetom pismu, u molitvi i u razmatranju, po svetoj liturgiji, nadasve po Pravilu i Konstitucijama i po poglavarima.“⁹⁸ Redovnička zajednica je društvena stvarnost u kojoj se govori o autoritetu koji izvire iz zajedništva vjere i ljubavi i tako postaje služenje drugima. Ne govori se o gospodarenju ili vršenju vlasti nad osobama.⁹⁹ Posvećena osoba se zavjetuje na poslušnost svojim poglavarima kao učinkovitom sredstvu da postigne svoj redovnički cilj, svoje puno posvećenje.¹⁰⁰ Po zavjetu poslušnosti redovnici se „na poticaj Duha Svetoga u duhu vjere pokoravaju poglavarima, koji su tu na mjestu Boga.“¹⁰¹ Ta poslušnost nije ropska ovisnost, nego očituje oslobađajuću ljepotu sinovske ovisnosti koja je bogata osjećajem odgovornosti i oživljavana uzajamnim povjerenjem.¹⁰² Sinovski stav se izražava upravo u posluhu. „To je ona posebna vrsta slušanja koju jedino dijete može pokazati dok sluša svoga oca, svjesno i sigurno da je ono što mu otac ima reći i što mu želi dati dobro za njega. To je slušanje protkano onim povjerenjem kojim dijete prihvaća očevu volju, sigurno da je to za njegovo dobro.“¹⁰³ Sv. Ivan Pavao II. ističe Kristovu poslušnost Ocu i vršenje Očeve volje kao jasno svjedočanstvo da nema proturječja između poslušnosti i slobode, te upravo to „otkriva tajnu ljudske slobode kao hod poslušnosti prema Očevoj volji i tajnu poslušnosti kao hod potpunog osvajanja prave slobode.“¹⁰⁴

⁹⁵ Celestin Tomić, isto, 129.

⁹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Perfectae Caritatis*. Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života (28.X.1965), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., br. 12, (dalje: PC)

⁹⁷ Usp. Živan Bezić, *Zašto i kako odgajati? Ciljevi, metode i sredstva odgoja*, isto, 85.

⁹⁸ Celestin Tomić, isto, 200.

⁹⁹ Usp. Celestin Tomić, isto, 237.

¹⁰⁰ Usp. Celestin Tomić, isto, 220.

¹⁰¹ PC, br. 14

¹⁰² Usp. VC, br. 21

¹⁰³ KONGREGACIJA ZA INSTITUTE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naputak Služenje autoriteta i posluh*, HKVRP I HUVRP, Zagreb, 2008., br. 5

¹⁰⁴ PC, br. 91

Danas se poslušnost i autoritet nalaze u velikoj krizi te predstavlja velike i teške zahtjeve nositeljima autoriteta¹⁰⁵, pa i odgojiteljima koji su također nositelji autoriteta u vršenju službe odgoja. Za uspješno vršenje službe odgoja ključna je odgojiteljeva osobnost i njegov autoritet. Nakon razgovora sa odgojenicima i zadobivanja njihova povjerenja odgojitelj će u Kristovu duhu služenja odgojenicima moći pristupiti s metodom navikavanja u poslušnosti, navikavajući ih da će se iz onoga što preplate po uzoru na Krista naučiti slušati.

2.5. Odgojna razdoblja u redovničkom odgoju

Odgojna razdoblja u redovničkom životu omogućuju temeljitiju i stupnjevitu pripremu odgojenika za potpuno predavanje Bogu i Crkvi, ali i lakše praćenje odgojenika u njegovom napredovanju. S obzirom na stupanj napredovanja odgojenika redovnički odgoj čini nekoliko ključnih razdoblja. Posebnu ćemo pozornost posvetiti razdobljima kandidature, novicijata i juniorata koji vode prema trajnoj formaciji.

2.5.1. Kandidatura

Pri ulasku u samostan osoba započinje razdoblje kandidature. U tom razdoblju kandidatice ne preuzima sve redovničke dužnosti, nego pomalo promatra zajednicu kojoj se pridružila. Promatrajući zajednicu donosi sud vlastitim propitkivanjem je li to uistinu mjesto njezina ostvarenja. U isto vrijeme i zajednica promatra kandidatice i donosi sud je li i ona prikladna za nju kao budući ravnopravni član, odnosno dio zajednice. Zajednica treba biti u korak s vremenom, te isto tako i redovnički odgoj treba biti u skladu s mentalitetom mladih. U ovome početnom razdoblju od važnosti je ispravan kritički sud o kandidatu, njegovoj ljudskoj i kršćanskoj zrelosti, osjećanoj ravnoteži, o sposobnosti za život u zajednici i osnovnoj kulturi. Preporučuje se i psihološko ispitivanje pri kojem se ne smije kršiti pravo pojedinca na vlastitu intimnost.¹⁰⁶ „Učiteljica kandidatice će se odnositi prema kandidatice s ljubavlju i poštovanjem. Njihov odgoj neka bude postupan i osoban, prilagođen potrebama pojedine kandidatice; treba nastojati da bude usmjeren prema skladnom duhovnom i tjelesnom razvoju osobe.“¹⁰⁷ Odabiranjem zajednice sa strane kandidatice i odobravanjem zajednice kandidatice

¹⁰⁵ Usp. Celestin Tomić, isto, 244.

¹⁰⁶ Usp. Ema Vesely, Dokument koji valja otkriti, *Obnovljeni Život*, 47 (1992.) 1, 92. <https://hrcak.srce.hr/51932> (18. listopada 2020)

¹⁰⁷ Konstitucije, br. 54

prelazi u novo razdoblje redovničkog odgoja, postulat koji je neposredna priprava za novicijat.¹⁰⁸

2.5.2. Novicijat

Vrijeme novicijata je ozbiljnije i ključno vrijeme redovničkog odgoja. Svrha mu je cjelovita inicijacija, temeljitije upoznavanje Oca i Krista, molitva, proučavanje i razmatranje sv. Pisma, slavljenje liturgije, bratski način življenja, upoznavanje zajednice, njezine povijesti, duhovnosti i poslanja. Mnoge novakinje dolaze sa životnim iskustvom te im je potrebno kroz ovo razdoblje samoće i šutnje omogućiti rast u vjeri. U ovome se razdoblju radi različitosti novakinja isto treba svakoj pristupiti na individualan način i prilagoditi svakoj određen sadržaj i pedagogiju odgoja. Zbog zahtjevnosti ovoga razdoblja učiteljicu novakinja, odgojiteljicu treba osloboditi svih ostalih dužnosti kako bi uspješno ispunila odgovornu i nimalo laku službu. Odgojiteljica treba pripaziti da se duhovno vodstvo ne zamijeni sa psihopedagoškim sredstvima.¹⁰⁹ „Novicijat, pod vlašću vrhovne poglavarice, mora biti obavljen pod vodstvom učiteljice novakinja, kojoj je jedinoj povjerena izravna briga i odgovornost za odgoj i poučavanje novakinja. Ta služba neka se povjeri sestri neupitne čvrstoće i sigurnosti redovničkog zvanja, koja se odlikuje razboritošću i ljubavlju prema Družbi.“¹¹⁰ U tom razdoblju novakinje se vježbaju u zajedničkom životu kroz međusobne odnose. Izgrađuju odnose koji će biti nadahnuti iskrenom sestrinskom dobrohotnosti i prijateljstvom te se posebno trebaju zalagati da se oslobode navezanosti na osobe i stvari. Nastoje uskladiti djelovanje i molitveni život.¹¹¹

2.5.3. Juniorat

Nakon novicijata pristupa se polaganju prvih privremenih zavjeta koji su u trajanju od tri godine. Zatim slijedi obnova zavjeta za vrijeme od dvije godine. Razdoblje od privremenih zavjeta i formacija za vrijeme privremenih zavjeta naziva se juniorat, a sestre s privremenim zavjetima nazivaju se juniorke. Pod vodstvom učiteljice juniorki obavlja se juniorat.¹¹² Prvi zavjeti su početak novoga odgojnog razdoblja i put prema vječnim zavjetima.¹¹³ „U ovom se odgojnom razdoblju mladom redovniku mora omogućiti rast u predanju Gospodinu u krepkoj

¹⁰⁸ Usp. Konstitucije, br. 56

¹⁰⁹ Usp. Ema Vesely, isto, 92.

¹¹⁰ Konstitucije, br. 61

¹¹¹ Usp. Konstitucije, br. 62-63

¹¹² Usp. Konstitucije, br. 64-65

¹¹³ Usp. Ema Vesely, isto, 92.

zajednici, s vrijednim odgojiteljima, za što je bolja brojnija i dobro vođena zajednica, nego mala i bez pravih odgojitelja. Redovnik se pak mora truditi da praktično shvati važnost zajedničkog života, prihvati njegovu stvarnost i osjeti se odgovaran u zajednici.“¹¹⁴ U razdoblju od prvih zavjeta do vječnih preporuča se studijski dio redovničkog odgoja koji će osim proučavanja karizme vlastite zajednice sadržavati i biblijsku teologiju, dogmatiku, duhovno i pastoralno produbljenje. Zatim filozofsku formaciju i apostolsko zauzimanje, ali isto tako i stjecanje crkvenog i socijalnog iskustva u skladu sa karizmom zajednice. Redovnice će i studirati u skladu sa potrebama zajednice i Crkve.¹¹⁵ Prije nego istekne vrijeme privremenih zavjeta juniorka upućuje pisanu molbu za doživotne zavjete vrhovnoj poglavarici.¹¹⁶

2.5.4. Trajna formacija

Proces formacije ne svodi se samo na početno razdoblje jer upravo zbog ljudskih granica posvećena osoba nikada neće biti potpuno izgrađena u novoga čovjeka koji će u svakoj životnoj prigodi u sebi doživljavati Kristove osjećaje. Potrebno je da se početna formacija spoji s trajnom tako da se u subjektu formacije stvori raspoloživost za formiranje koje će trajati cijeloga života. Upravo zbog toga projekt trajne formacije ima za prvotni cilj praćenje svake posvećene osobe s programom za cijeli život. U nijednom razdoblju života kao ni u jednoj dobi se ne može smatrati sazrijevanje osobe dovršenim.¹¹⁷ „Odgojitelji su važni za uspjeh formacije. Dužnost im je raspoznati autentičnost poziva, potaknuti osobni dijalog s Bogom, pomoći otkriti Božje putove, te na njima pratiti odgajanika. Mladom su redovniku dužni pružiti ozbiljnu doktrinarnu i praktičnu hranu, te prosuditi ima li sposobnosti koje traži Crkva i dotična zajednica.“¹¹⁸ Početni odgoj je onaj koji ide za tim da osposobi redovnika za dovoljno samostalno ispunjavanje redovničkih obaveza, dok je trajna formacija pomoć redovniku da vjernosti doda dinamični rast, budnost, čitanje znakova vremena i kreativnost. O trajnom odgoju članova zajednice ovisi život i budućnost same zajednice.¹¹⁹ „Formacija je na neki način vrhunac pedagoškoga procesa, budući da je to trenutak u kojemu je mladoj osobi ponuđen oblik (*forma*), način postojanja, trenutak u kojemu on sam prepoznaje svoj identitet,

¹¹⁴ Ema Vesely, isto, 92.

¹¹⁵ Usp. Ema Vesely, isto, 93.

¹¹⁶ Usp. Konstitucije, br. 67

¹¹⁷ Usp. VC, br. 69

¹¹⁸ Ema Vesely, isto, 91.

¹¹⁹ Usp. Ema Vesely, isto, 93.

svoje zvanje, svoju normu.“¹²⁰ I svakako valja naglasiti kako je odgojenik onaj koji je prvi odgovoran za svoju redovničku formaciju.¹²¹

3. sv. Franjo Asiški - odgojitelj

Kada se svijet nalazi u krizi i zahtjeva nove odgovore na teške prilike i nevolje nekoga vremena Božji odgovor su redovito veliki sveci. Tada bi oni samim svojim životom očitovali ideal kršćanstva. Jedan od takvih velikih svetaca je i sv. Franjo Asiški rođen u Asizu 1181./2.g. Po Reguli (Pravilu) koja potpuno izvire iz njegova duha i evanđelja žive Mala braća ili franjevci čiji je utemeljitelj. Zatim Red sv. Klare čiji je suutemeljitelj, a kasnije pridolazi i Treći franjevački red (trećoreci). Iako on umire 3.listopada 1226.g njegovi učenici i dan danas nastavljaju odražavati ideal kršćanskog i redovničkog života po uzoru na njega.¹²² „Franjo je, zapravo, bio učitelj, zakonodavac, odgojitelj, i to s izričitom nakanom. Više puta ponavlja i tvrdi uporno kako hoće da, uza svu svoju poniznost, kao takav bude priznat. Radi toga nije mario za vanjski oblik, nego je sve uperio na srž i htio je da i drugi na nju ciljaju.“¹²³

3.1. Odgoj i samoodgoj sv. Franje Asiškog

U Spoletskoj dolini nalazi se grad Asiz u kojem je živio čovjek po imenu Franjo. Od rane mladosti njegovi su ga roditelji odgajali za ispraznosti svijeta što je potpuni kontrast kršćanskom odgoju. Već od samoga rođenja djeca tog razdoblja odgajaju se nepopustljivo i nerazborito. Primajući takav odgoj u najnježnijoj dobi kako je drugačije mogao misliti i ponašati se, nego upravo tako kako je odgajan. Franjo je nadmašivao svoje vršnjake u ispraznosti. Bio je natjecatelj u mnogim budalaštinama i poticatelj zala. Isticao se bogatstvom, ali i rasipnošću. Zbog svoje uljudnosti, prijaznosti i privlačnosti koje su mu bile na propast mnogima postaje uzor i kreću za njim. To je sve tako bilo dok mu se nije smilovala ruka Gospodnja koja ga je dotakla svojom milošću i po njegovom obraćenju k Njemu učinila ga uzorom kršćanskog ideala.¹²⁴

Najstrožom askezom, tjeranjem duše u tjeskobu i nanošenjem brojnih neugodnosti tijelu, prvo je sređivao svoj neispravan način razmišljanja. „I tako dugo bijaše pritisnut bolešću da bi se izliječio od ljudske tvrdoglavosti koja se jedva čim drugim može popraviti

¹²⁰ D-124, br. 36

¹²¹ Usp. Ema Vesely, isto, 91.

¹²² Usp. August Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., 175-176.

¹²³ Miljenko Stojić (ur.), *Spisi svetoga Franje i svete Klare*, FRAM-ZIRAL, Mostar, 2005., 8.

¹²⁴ Usp. Toma Čelanski, Prvi životopis sv. Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 248-249.

osim kaznama. Tek tada je počeo drukčije misliti.¹²⁵ Međutim, put samoodgajanja nije nimalo lak. To je proces koji se odvija mukotrpno, stupnjevito i dugotrajno. Prava promjena i obraćenje prvo započinje u nutrini, a zatim se tek regulira i očituje izvana. Franjo se je promijenio u duši, ali nije još na tijelu. Polagano je svoju volju nastojao usmjeravati prema božanskim stvarima povlačeći se od svjetovne buke i posla stavljajući tako Isusa ponovno u svoju unutrašnjost. O svemu tome govorio je sa prijateljem, ali simbolično. Poradi većega dobra sve je mudro tajio i u skrovitosti se molio svome Ocu. Nije mogao mirovati dok ne provede u djelo sve ono što je zamislio u srcu.¹²⁶ Njegov put obraćenja iz nutrine, preko misli do vanjštine, djela zorno opisuje postupanje s novcem kojega prije obraćenja drži za svetinju, a nakon toga i prašina postaje vrednija od novca. Srce koje se odreklo svega svjetovnoga vodilo ga je k najvećim dobrima.¹²⁷ Njegova promjena ponašanja razljutila je i ranila brižno očinsko srce te ga je tražio kako bi saznao što mu se sa sinom dogodilo. Znajući što ga čeka od očinskog gnjeva kao novi Kristov borac još nije bio spreman na susret i borbu s „progoniteljem“. Franjo se tada skriva plačući, moleći i posteći kako bi pouzdanje u svoja nastojanja, sav svoj naum prebacio na Gospodina. Bog mu daje snagu za izlaganje pogrdama svojih progonitelja. Sve te pogrde i nepravde nisu ga slomile niti izmijenile, nego ga je sve to još više učvrstilo u vjeri i usavršilo u ljubavi te je za sve zahvaljivao Gospodinu.¹²⁸

Nakon iskustva milosti Božje, spoznavanja vlastite istine o sebi, mukotrpnog stjecanja gospodstva nad samim sobom preko za-zivne molitve postaje istinskim nasljedovateljem Isusa Krista, te preko primljenog odgoja i vlastitog samoodgoja sv. Franjo postaje uzor mnogim mladima, ali i odgojiteljima.

3.2. Osobnost sv. Franje

Osobnost odgojitelja je ključna za uspješan odgoj. I osobnost sv. Franje je bila puna životnog optimizma, ljubavi prema zvanju i svima koje mu je Bog stavljao na put. Brižljiv prema svojoj braći od kojih se nikada nije duhovno dijelio. Brinuo bi u prvom redu o duhovnome, zatim o tjelesnome. Svom marljivošću i brižljivošću bdio je nad siromaštvom. Bio je pravi preziratelj samoga sebe smatrajući sebe razbijenom posudom ne opterećujući se nikakvom brigom niti strahom za svoje tijelo.¹²⁹ Između njegova tijela i duha je vladao sklad i

¹²⁵ Isto, 249.

¹²⁶ Usp. Isto, 251.

¹²⁷ Usp. Isto, 253.

¹²⁸ Usp. Isto, 253.

¹²⁹ Usp. Isto, 274-275.

podložnost. Njegov je plemeniti duh, gorljivo bio usmjeren uvijek prema Nebu.¹³⁰ „Bio je bogat duhom ljubavi, imao je samilosno srce, ali ne samo za ljude koji su trpjeli nevolju nego i za nijeme i divlje životinje, gmazove, ptice te ostale žive i nežive stvorove.“¹³¹ Ono što svakog odgojitelja krasi je radišnost, razvijen osjećaj dužnosti i odgovornosti te svjesnost vlastitog poslanja. Govorio bi svojoj braći „da je zato darovan Redu da mu bude uzorom i da bi poput orla lebdio nad svojim orlicima.“¹³² Gospodstvom nad samim sobom¹³³, stiče autoritet, njegove riječi su snažne, a kreativnost bi sve dodatno emocionalno bojala o čemu svjedoče prve žive jaslice u Greccio.¹³⁴ Osobnost sv. Franje krasi i jedna od najvažnijih kreposti, krepost razboritosti zajedno sa proročkom ulogom. Čovjek je Božji od sna ustao i ponovno je u srcu razmišljao; sam postade tumačem svojih viđenja.“¹³⁵ Mnoge stvari je i duhom pronicanja pretkazivao, predviđao i unaprijed govorio o budućim stvarima kao potrebu za stavljanjem braće pod zaštitu Rimske crkve.¹³⁶ Revnost za molitvu ga je izjedala. Božja Riječ mu je bila izvor životne snage i hraniteljica vjere. Molio bi na skrovitim mjestima. Borio se protiv rastresenosti. Duh bi bio sav okrenut prema onome što bi molio. Jednom prilikom započevši molitvu misao mu je skrenula na posudu koju je izrađivao u vrijeme korizme. Tako smeten u svojoj gorljivosti i srce odvrćeno od Gospodina bez imalo dvoumljenja uzeo je posudu i žrtvovao Gospodinu čiju je ona žrtvu prekinula. Bacio ju je u vatru.¹³⁷ Bez trunke osude prema drugima lako je zadobivao povjerenje. Kao dobar poznavatelj naravi napasti bio je svjestan da se tek prolazeći kroz njih i nevolje može smatrati slugom Božjim.¹³⁸ Krasila ga je i krepost ustrajnosti s kojom je pobjeđivao u najtežim borbama.¹³⁹ Uvijek je nastojao sačuvati pomazanje duha i duhovnu radost, a život provoditi u zanosu srca.¹⁴⁰ Pred očima bi imao uvijek svoje nedostatke uvjeren da mu više nedostaje nego što posjeduje. U držanju ponizan, u mišljenju ponizniji, a u prosuđivanju samoga sebe najponizniji. Radije je volio slušati kuđenje nego pohvalu znajući da od nje nema koristi.¹⁴¹ Poniznost ga je držala u svijesti da je on samo sredstvo kojim se Bog služi da doprije do srca onih koje mu je Bog darovao. Poniznost je ta koja ga je sprječavala od zauzimanja Božjeg

¹³⁰ Usp. Isto, 300.

¹³¹ Isto, 288.

¹³² Isto, 782.

¹³³ Usp. Toma Čelanski, Prvi životopis sv. Franje, isto, 255.

¹³⁴ Usp. Isto, 292-293.

¹³⁵ Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 704.

¹³⁶ Usp. Isto, 707.

¹³⁷ Usp. Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 743-745.

¹³⁸ Usp. Isto, 756.

¹³⁹ Usp. Isto, 754.

¹⁴⁰ Usp. Isto, 759.

¹⁴¹ Usp. Isto, 765-766.

mjesta u odgoju. Uz duhovnu radost i poniznost posebno mu je bila draga i jednostavnost, ali samo ona koja se zadovoljavala sa Bogom. Povezivao ju je s mudrošću nazivajući ih rođenim sestrama. Jednostavnost koja ne zna činiti ili govoriti zlo poradi straha Božjega. U svemu ju je pretpostavljao. Koliko ju je volio u sebi toliko ju je volio i cijenio i u drugima tražeći je kod svih bez obzira bili obrazovani ili ne, bili u redovničkom odgoju ili ne.¹⁴²

3.3. *Franjin pogled na siromaštvo, čistoću i poslušnost*

Sv. Franjo kao redovnik naglasak stavlja na tri evanđeoska savjeta: siromaštvo, čistoću i poslušnost. Potvrđeno Pravilo je sasvim jasno: „Pravilo i život Manje braće jest ovo: obdržavati sveto Evanđelje Gospodina našega Isusa Krista živeći u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći.“¹⁴³

3.3.1. Siromaštvo

U siromaštvu sv. Franjo vidi autentično kršćanstvo. Razlikujemo materijalno siromaštvo od duhovnoga. Ne posjedovanje bilo kakvih materijalnih stvari se ne tiče samo pojedinca, nego i cijele zajednice.¹⁴⁴ Sv. Franjo ne ostavlja samo oca i majku, nego sve odbacuje. Kako je siromaštvo posebno ljubio tako je nastojao njezin lik utisnuti u srca svoje braće potičući ih na razmišljanje o Isusovom siromaštvu. Govorio bi za nju da je ona put savršenstva, jamstvo i miraz vječnoga bogatstva. Kada bi vidio nešto što nije u skladu sa siromaštvom bilo u kući i izvana na braći tada bi njegov pogled već na poseban način vrijeđao.¹⁴⁵

Treba se uzeti u obzir da se siromaštvo na izvanjski način na koji je živio sv. Franjo danas ne može baš slijediti. Međutim, ako promatramo siromaštvo koje je ponašanje u nutarnjem životu, siromaštvo duhom, onda je stvar drugačija. Srž i osovina svake franjevačke askeze je upravo u tome. Život bez ičega vlastitoga. Još bolje rečeno: sam Bog, samo za Njega, ne Ja, ništa za mene.¹⁴⁶ Ne zaokupiti se sobom, zatajiti samoga sebe u smislu ne davanja velike važnosti samima sebi ili u smislu primanja svega kao Božji dar. Dokle god se netko osjeća uvrijeđen i osjeća da se nepravedno postupa s njim, još uvijek je daleko od siromaštva duhom jer još uvijek je on taj koji postavlja zahtjeve. Ono izvanjsko djelovanje

¹⁴² Usp. Isto, 790.

¹⁴³ Miljenko Stojić (ur), isto, 60.

¹⁴⁴ Usp. Celestin Tomić, isto, 180.

¹⁴⁵ Usp. Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 723.

¹⁴⁶ Usp. Kajetan Esser, *Opomene svetoga Franje*, Veritas, Zagreb, 2015.,123-124.

treba biti u skladu s nutarnjim stavom. Pravu vrijednost djela određuje upravo ono unutarnje raspoloženje.

Sv. Franjo kao dobar poznavatelj duša mladih redovnika upravo najviše na ovom polju očinski stražari i majčinski brine. Nije cilj u tome da se mladi redovnici utvrde u izvanjskom opsluživanju samostanskog života, nego im se treba pokazati kako sve treba cvasti iz prave ljubavi prema Bogu.¹⁴⁷ Sv. Franjo govoreći o siromaštvu stavlja naglasak na pravoj slobodi koja je sloboda od grijeha, od onoga što nije Bog, od svega onoga što ranjava Božju ljubav i slobodu za ljubav i služenje Bogu preko braće ljudi koju je Bog u svojoj Ljubavi stvorio.

3.3.2. Čistoća

Franjo svojim jednostavnim rječnikom objašnjava što je čistoća za njega i što bi trebala biti za nas. Čistoća je zapostavljanje zemaljskih stvari, a težnja za nebeskima. Znači, nije samo odbacivanje, odricanje, pobjeđivanje samoga sebe, nego znači i traženje Boga, sjedinjenje s Njime. Molitva je ta kojoj nas dovodi čistoća. Vrhunac je klanjanje. Pogled upravljen prema Gospodinu drži samo onaj čovjek koji se moli. Samo onome koji ima čisto srce Bog, koji je ljubav, postaje jedinom ljubavi njegova života i objavljuje mu se. Takav čovjek postaje blažen jer vidi Boga.¹⁴⁸

Sv. Franjo neprestano se i brižljivo brinuo za svoju braću pazeći da se ne bi nešto opasno ugniježdilo u njima. Progonio bi svaki nemar i po pitanju stege bi bio jako strog. Prema sebi nije bio nimalo blag posebice u trenucima tjelesne napasti. Povjerenoj braći je bio primjer mrtvljenja kojega su revno nasljedovali. Osim što ih je učio o kroćenju zlih sklonosti i suzbijanju poriva tijela nije zaboravio i upozoravati na obuzdavanje vanjskih osjetila koja mogu uništiti dušu jer polako u nju ulaze.¹⁴⁹ Na zamolbu braće naučio ih je i moliti: „Klanjamo ti se, Kriste, ovdje i u svim tvojim crkvama koje su po cijelome svijetu i blagoslivljamo te, jer si po svom svetom križu otkupio svijet.“¹⁵⁰

Preko molitve sv. Franjo neprestano usmjerava pogled prema Krist, a to je svrha čistoće, neprestana povezanost s Bogom u ljubavi. Bdjeti nad čistoćom znači stalno se opredjeljivati za Boga, biti nepodijeljena srca, potpuno se predati i pripadati Bogu.

¹⁴⁷ Usp. Isto, 127-128.

¹⁴⁸ Usp. Kajetan Esser, isto, 143-145.

¹⁴⁹ Usp. Toma Čelanski, Prvi životopis sv. Franje, isto, 270.

¹⁵⁰ Isto, 271.

3.3.3. Poslušnost

Bitni element franjevačkog života je i posluš. ¹⁵¹ Naravno da svi želimo slušati Boga. Ali Bog nam malo govori na drugačiji način. Taj Njegov način je suprotan od onoga na koji smo mi naučili. „Ne govori nam na čujni način. On se služi ljudskim sredstvima, često i previše ljudskima, točnije rečeno, to su poglavari koje nam je dao po autoritetu svoje Crkve. To je ono što poslušnost koji put čini teškom. Zato je poslušnost uistinu u tome: Ostaviti sve, odreći se i samih sebe, pustiti da nas vode i upravljaju ljudi koji su zastupnici Božji. Ova je poslušnost moguća samo u vjeri, u onoj vjeri, koja je čvrsto uvjerenjena da je Bog onaj koji djeluje u svojoj Crkvi i vodi svoje po službama koje u njoj postoje.“¹⁵²

Bog je taj koji stavlja odgojitelja uz odgojenika. Bog je dao sv. Franji braću i on ih u zahvalnosti prihvaća kao svoju djecu. Očinski stav je očitavan upravo u posluhu. Dobro koje izlazi iz posluha dragocjenije od onoga što je učinjeno bez poslušnosti jer se radi o ispunjenju Božje volje, a ne o nama, našim uvjerenjima i spoznajama. Tko je upravo na takav način poslušan s Kristom sudjeluje u daru Kristova otkupljenja i zajedno s Kristom ostvaruje žrtvu vlastite volje. Naglašava braći da ne gledaju u poglavaru čovjeka nego Onoga radi čije se ljubavi sam podložio.¹⁵³

Najveća sloboda je upravo u odricanju od vlastite slobode. Poslušnost je ta koja sprječava čovjekov najveći grijeh, oholost. Prihvatiti Očevu volju radi vlastitog dobra, a ne radi toga što je poglavar tako naredio.

3.4. *Odgojna razdoblja za vrijeme sv. Franje Asiškog*

Sv. Franji nije bila u središtu strukturalna podjela odgoja, nego srž Isusova nauka, nauk koji treba pretočiti u autentično nasljedovanje života Kristova. To se vidi iz poteškoća u samim počecima Reda tijekom kojih je nastajalo i samo Pravila u kojem nije striktno definirao razdoblja.¹⁵⁴

3.4.1. Pridruživanje braći i primanje kandidata

Onoga koji izrazi želju za prihvaćanjem takvoga načina života i javi se braći šalje ga se provincijalnim ministrima jer je samo njima dopušteno primati ih. Ministri trebaju dobro ispitati o katoličkoj vjeri i crkvenim sakramentima te njihove želje. Kandidati po riječima sv.

¹⁵¹ Usp. Kajetan Esser, isto, 37.

¹⁵² Isto, 39.

¹⁵³ Usp. Kajetan Esser, isto, 41.

¹⁵⁴ Stjepan Pavić (prevod.), Spisi sv. Franje Asiškog, Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 151.

Evandjelja trebaju ostaviti sva svoja vremenita dobra i prodati ih siromasima. Nakon učinjenog toga prvoga koraka dobivaju odjeću kušnje što bi u današnje vrijeme bilo razdoblje novicijata. Nakon što bi im svršila godina kušnje primaju se u poslušnost obećavajući u svako doba i kroz cijeli život opsluživati takav način života i Pravilo. Nakon toga obećanja nije im više dopušteno po zapovijedi pape izaći iz Reda potkrepljujući riječima iz Evandjelja: „Nitko tko stavi ruku na plug, pa se obazire natrag nije prikladan za Kraljevstvo Božje“ (Lk 9,62). U početku im odmah nastoji urezati u srce da se ne uzohole radi nošenja pokorničkoga odijela smatrajući da su bolji od onih koji uživaju u mekanoj i ugodnoj odjeći.¹⁵⁵

3.4.2. Formacija prvih učenika

Braća su na čudesan način voljela jedni druge. Kada bi se okupili zajedno tada bi se duhovna ljubav najviše očitovala i dostizala svoj vrhunac. Ruke neumorne za služenje, slatki razgovori, umjereni smijeh, pogledi ugodni puni miline. Više su voljeli primati oni sami udarce, nego da bi im subrat bio povrijeđen. U svemu su tražili priliku za poniznost. Kada bi se dogodilo da bi radi ljudske slabosti jedan drugoga međusobno povrijedili, ne bi bili mirni dok se ne bi dotičnom bratu ispričali najvećom poniznošću. Sve im je bilo ugodno i lako za izvršavati jer su u svemu gledali ruku Božju koja ih preko poglavara, braće i svih koji ih okružuju vodi na putu sve većega savršenstva. U duhu su uvijek bili radosni znajući da nisu od ovoga svijeta i da sve što je svjetovno prolazi i propada. U molitvi sabrani ne dopuštajući da ih bilo što omete i prekine molitvu. Prema svima su bili gostoljubivi, posebno prema bogatašima ovoga svijeta nastojeći ih odvratiti od zla i potaknuti ih na pokoru. Sve koje bi susretali poticali su na razmišljanje o Božjoj ljubavi i sokolili ih da ljube Boga, ali i da ga se boje. Iako ih je resilo siromaštvo, nije im otvrdnulo srce, nego bi skupljenu milostinju dijelili svima koji bi od njih iskali. Siromaštvo habita i prebivališta resila je njihova skromnost. Radom svojih ruku su poticali sve ostale na poniznost i strpljivost. Uvijek i u svemu i za sve su isticali Bogu hvale i zahvale, pogleda upravljena uvijek u Nebo. Blagi prema svima, ali strogi prema sebi, ponajviše u pokorama. Skromno mišljenje su imali prema sebi, a visoko prema drugima, posebno svećenicima. Sv. Franjo je osim riječima i djelima svoje sinove oblikovao obnavljajući u njima težnju za apostolskim načinom života.¹⁵⁶ „Uvijek je neprestano želio i budno nastojao oko toga da među sinovima sačuva vez jedinstva.“¹⁵⁷

¹⁵⁵ Usp. Miljenko Stojić (ur.), isto, 61.

¹⁵⁶ Usp. Bernard Beski, Knjiga pohvala blaženoga Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 1036-1039.

¹⁵⁷ Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 791.

Dolikuje da sluge Božje jedan drugoga darivaju zagovornom molitvom. Da među njima bude upravo takvo zajedništvo izdataka i primitaka.¹⁵⁸

3.5. sv. Franjo Asiški - odgojitelj

Nakon svega predstavljenoga javlja nam se sigurno pitanje, ali „po čemu je to konkretno onda sv. Franjo odgojitelj s obzirom da nije završio nikakve katehetske škole, niti studirao vjerski odgoj?“ Sigurno da nije znao sva navedena načela o kojima smo govorili u prvome poglavlju, ali u njegovom djelovanju jasno su vidljiva. Cilj mu je jasan - postići savršenstvo na koje Bog poziva, ali ne u svoju svrhu, nego kako bi proslavio Oca nebeskoga po uzoru na Isusa Krista. Ne suobličujući se ničemu što je od ovoga svijeta, nego prijanjanjem uz Isusa Krista jer samo slijedeći Njegov primjer kroz muku, smrt dolazimo do uskrsnuća.

Kako od praznog govora nema ništa i da riječi budu snažne potrebno je odgojenicima pokazati djelima ono o čemu se govori. U tome je sv. Franjo uistinu bio u pravom smislu riječi odgajatelj i na riječima i na djelima. Poučavao ih je ničim drugim nego svojim načinom života, posebice im je davao izvanredne primjere poslušnosti¹⁵⁹ koja je u današnje vrijeme pravi izazov svakog odgojitelja. Glavna metoda i sredstvo njegova poučavanja i odgoja je metoda svjedočenja, primjera prožeta savršenom ljubavlju prema Bogu i svakom stvorenju. Sve što imamo Njegov je dar u kojem se očituje Božja ljubav prema nama zbog čega se i sv. Franjo uvelike radovao povećanju broja braće i njihovu obraćenju.¹⁶⁰ Međutim, sv. Franjo nije bio naivac niti je idealizirao stanje zajednice ili dane mu braće. Nije skrivao oči pred realnošću te se nije ustručavao pokazivati svoju bol koju mu je uzrokovala svjesnost ljudske slabe naravi. Ali, nije pred tom boli ni uzmicao.¹⁶¹ Imao je proročki vid budućnosti okrenut prema sadašnjosti zbog kojega je od samih početaka braću pripremao. Sve kušnje, nevolje i patnje pobjeđivati će samo oni koji ustraju u započetom dobru i koji budu ostali u Gospodinu i strahu Gospodnjem.¹⁶² „Nastojanje oko savršene ljubavi po evanđeoskim savjetima proistječe iz nauka i primjera Božanskog Učitelja kao sjajan znak nebeskoga kraljevstva.“¹⁶³ Slobodan od svega, od svake navezanosti na osobe i stvari, imajući pred očima uvijek i samo Isusa Krista, uoči svoga odlaska k Gospodinu od kojega ga je dijelilo samo tijelo, primjereno i dosljedno govori svojoj braći: „Ja sam svoje učinio, a što vi treba da učinite, neka vas pouči

¹⁵⁸ Usp. Isto, 746.

¹⁵⁹ Usp. Toma Čelanski, *Drugi životopis sv. Franje*, isto, 771.

¹⁶⁰ Usp. Damjan Damjanović (prevod.), *Peruđinska legenda*, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 613.

¹⁶¹ Usp. Toma Čelanski, *Isto*, 772.

¹⁶² Usp. Julijan Špajerski, *Život sv. Franje*, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 399.

¹⁶³ PC, br. 1,1

Krist!“¹⁶⁴Umirući potpuno sebi, svome JA, u potpunom predanju Onome koga je najviše ljubio savršeno ostvaruje svoje poslanje ispunjajući tako Božju volju gledajući na jedincatost svakog pojedinog brata: „Braća imaju svoje Pravilo na koje su se zavjetovala. A da se ne bi mogla ispričavati kad se Gospodinu svidjelo da me postavi za njihova poglavara, i ja sam se pred njima isto tako zavjetovao da ću ga do kraja svoga života opsluživati. Zato otkako braća znaju što imaju činiti, a čega se moraju kloniti, ništa mi drugo ne preostaje nego samo da ih poučavam djelima jer sam im upravo zato i dan i za života i nakon svoje smrti.“¹⁶⁵

Ono što je sv. Franju obilježilo kao odgojitelja je njegova osobnost kojom je privlačio ostalu svoju braću i uz pomoć koje je poticao i usmjeravao razvijanje povjerenih mu osobnosti. Njegovu odgojiteljsku službu obilježila je nada u bolju budućnost, ustrajnost i radost u brojnim poteškoćama, te mnoge kreposti i vrline koje je kroz život sticao i od Boga zahvalno primao. Biti drugima odgojitelj mogao je jer je i sam postao nasljedovatelj Kristov u siromaštvu, čistoći i poslušnosti.

4. Aktualnost Franjinog odgoja u redovničkim zajednicama danas

Odgoj je proces koji ima svoju stupnjevitost i dugotrajnost. Kao što je i sam Isus napredovao u mudrosti, dobi i milosti (usp. Lk 2,52) tako je i sv. Franjo neprestano napredovao u krepostima i zaslugama.¹⁶⁶ Prolazeći taj put neprestanog sazrijevanja i vidjevši njegovu važnost i ulogu bdije nad braćom, danomice moli i daje im savjete, upute kako napredovati na putu savršenstva. Da su i danas te upute korisne i potrebne svjedoče brojni franjevački Redovi.

I danas je potreba Franjinog odgoja i te kako potrebna. U svijetu u kojem vlada individualizam gdje je sve usmjereno na svoje ja, gdje se gleda samo sebe, sv. Franjo poziva na pogled usmjeren prema Bogu kako Bogu posvećene osobe, tako i sve ljude jer sve je Bog stvorio i sve pripada Bogu. U svijetu neprestanih ratova, mržnje sv. Franjo poziva na ljubav i zajedništvo. Poziva na bdijenje u ljubavi, molitvi. Zajednice se urušavaju ogovaranjem, klevetanjem, zavidi i neslogom, sv. Franjo tada nudi oružje koje čini poniznost, poslušnost, služenje. Materijalizmu suprotstavlja siromaštvo. Ispraznosti i nedostatku smisla suprotstavlja Isusa Krista Puninu svega i Smisao svega. Dok sve ide prema vidljivom svijetu, materijalnim vrijednostima koje propadaju sv. Franjo kao brižni odgojitelj poziva na onu ljubav, duhovne vrijednosti koje ne prolaze nego koje ostaju za život vječni. „Ona sveta ljubav, koja je

¹⁶⁴ Toma Čelanski, isto, 803.

¹⁶⁵ Damjan Damjanović (prevod.), isto, 673.

¹⁶⁶ Usp. Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 705.

gdjekada nazvana duhovnom, zadovoljava se plodom molitve. Ljubav malo cijeni zemaljske darove. Vjerujem da je vlastitost svete ljubavi: pomagati i biti pomagan u duhovnom boju, preporučivati i biti preporučivan sudištu Kristovu.¹⁶⁷ Iako je vrijeme drugačije, tehnika napredovala, franjevački odgoj u svojoj biti i dalje živi kroz njegove redovničke zajednice te se tako ispunja Riječ svetoga Pisma: „Dakle: po plodovima ćete ih njihovim prepoznati.“ (Mt 7,20)

¹⁶⁷Toma Čelanski, Drugi životopis sv. Franje, isto, 747.

ZAKLJUČAK

Franjevački odgoj je danas aktualan u vjerskom odgoju a posebice u njegovim redovničkim zajednicama jer one kontinuirano privlače nove redovnike i redovnice. Sveti Franjo odgojno djelovanje gradi na ljubavi, ona je za njega temelj svega. Srž svega odgoja je ljubav prema Bogu i prema svim stvorenjima jer su nam sva stvorenja od Boga dana. Posebno naglasak u odgoju stavlja na jedinstvu braće. Vez tog jedinstva čini uzajamna ljubav čija je kruna zagovorna molitva. Taj vez ne čini naravna ljubav, nego ona sveta, duhovna. Međusobne odnose prožima Bog. U srž redovničkog odgoja i života stavlja Isusov nauk, autentično nasljedovanje Kristova života što znači prilagođavanje svoga života Radosnoj vijesti, a ne prilagođivanje Radosne vijesti svome životu. Nasljedovanje koje nije svrha samome sebi ili proslavljanje samoga sebe, nego proslavljanje Oca koji je na nebesima. Nasljedovanje preko kojeg se očituje savršeno izvršavanje Očeve volje. Svjestan slabosti ljudske naravi iz iskustva primjerom vlastita života sv. Franjo preporučuje post, molitvu i pokoru kao oružja protiv vlastite slabosti i mlakosti, protiv zla u sebi, svijetu i zamki Zloga. Pobjeđuje samo onaj koji se potpuno preda Gospodinu i koji na tome putu ustraje do kraja.

S obzirom na mnoge nevolje i patnje koje su ga stigle za života sačuvao je radost duha i postojanu nadu upravo onu na koju papa Franjo danas poziva odgojitelje. U današnje vrijeme, kada je odgojiteljima zavladao obeshrabrenost, klonulost, gubitak nade u bolje sutra sveti Franjo je odličan primjer, uzor i poticaj svima odgojiteljima da je tajna ustrajnosti u jednostavnosti, poniznosti, gorljivosti u neprestanoj molitvi, poslušnosti, siromaštvu, a ponajviše u ne navezanosti, odnosno u slobodi duha kako od stvari tako i od osoba. Svaki život koji je autentično nasljedovanje Isusa Krista je ono istinito svjedočenje Božje ljubavi i blizine. Radi toga je vlastiti primjer života u vjeri najbolje odgojno djelovanje. Onaj koji živi po vjeri može i odgajati za vjeru. Samo onaj koji korača putem savršenstva, svetosti može onda i druge voditi i s drugima hodati na tom putu. Sveto Franjo je primjer odgojitelja koji je nastojao oko svoje vjere, koji se trudio biti uzor vjere, nade i ljubavi. Plodovi njegova odgoja su vidljivi širem svijeta u franjevačkoj duhovnosti. Ona i danas ima što dati mladima i svijetu, no samo ukoliko ostane autentična i vjerna uzoru sv. Franje.

LITERATURA

KNJIGE

Bergoglio, Jorge Mario, *O odgoju*. Verbum, Split, 2015.

Beski, Bernard, Knjiga pohvala blaženoga Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 1029-1062.

Bezić, Živan, *Biti čovjek! Ali Kako? Odgojne smjernice*. Karitativni fond UPT, Đakovo, 1996.

Bezić, Živan, *Zašto i kako odgajati? Ciljevi, metode i sredstva odgoja*. Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1990.

Bezić, Živan, *Razvojni put mladih. Djetinjstvo i mladost*. Biskupski ordinarijat, Đakovo, 1989.

Čelanski, Toma, Drugi životopis sv. Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 607-808.

Čelanski, Toma, Prvi životopis sv. Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 243-328.

Damjanović, Damjan (prevod.), Perudinska legenda, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 583-682.

Špajerski, Julijan, Život sv. Franje, u: Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 365-403.

Esser, Kajetan, *Opomene svetoga Franje*. Veritas, Zagreb, 2015.

Franzen, August, *Pregled povijesti Crkve*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

Kuničić, Jordan, *Kršćanska pedagogija*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.

Pavić, Stjepan (prevod.), Spisi sv. Franje Asiškog, Pero Vrebac (ur.), *Franjevački izvori*, Vijeće franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo-Zagreb, 2012., 63-232.

Pranjić, Marko, *Metodika vjeronaučne nastave*. Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997.

Stojić Miljenko, (ur.) *Spisi svetoga Franje i svete Klare*. FRAM-ZIRAL, Mostar, 2005.

Tomić, Celestin, *U srcu Crkve*. Veritas, Zagreb, 2015.

Vukasović, Ante, *Pedagogija*. Alfa d.d., Zagreb, 1994.

ČLANCI

Garmaz, Jadranka, Elementi proročkog u obiteljskom odgoju vjere, *Bogoslovna smotra*, 89 (2019.) 3, 743-756.

ČLANAK S INTERNETA

Vesely, Ema, Dokument koji valja otkriti, *Obnovljeni Život*, 47 (1992.) 1, 87-98.
<https://hrcak.srce.hr/51932>

DOKUMENTI

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi (21.IX.1964.), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 77-199.

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Perfectae Caritatis. Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života (28.X.1965), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 313-334.

DRUGI VATINSKI KONCIL, Gravissimum Educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju (28.X.1965), u: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., 367-390.

DRUŽBA SESTARA FRANJEVKI OD BEZGRJEŠNE, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda sv. Franje i Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrješne*, Denona, Šibenik, 2010.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA (ur. hrv. Izdanja), *Katekizam Katoličke Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., *Vita consecrata – Posvećeni život. Apostolska pobudnica o posvećenom životu i njegovu poslanju u Crkvi i svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

KONGREGACIJA ZA INSTITUTE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, Naputak *Služenje autoriteta i posluh*, HKVRP I HUVRP, Zagreb, 2008.

PAPINSKO DJELO ZA CRKVENA ZVANJA, *Nova zvanja za novu Europu – In verbotuo... Završni dokument Kongresa o svećeničkim zvanjima i o zvanjima posvećena života u Europi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišnoga/sveučilišne prvostupnika/prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mog vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

SAINT FRANCIS OF ASSISI

EDUCATOR

ABSTRACT

In recent decades, educational institutions have been in crisis and religious education is in an unenviable position. Today's time is marked by weak role models, small stories, individualism and is a big obstacle to education. Religious education, among others, requires new models, ways and means of education and formation of educators. The topic of this paper is the role of the educator who takes as an example the life and experience of St. Francis of Assisi. An essential label of upbringing is the process. The three essential elements of education are the educator, the educated and the educational values. The essential labels to which we will pay more attention are: educational values, educational principles, methods and means of educational work. After the general presentation of education, we move on to religious education, and especially of Christian communities, which is described in the second chapter. The key to successful parenting lies in the educator's personality. Religious upbringing emphasizes three vows: poverty, purity, and obedience. Given the degree of progress in religious education, there are educational periods. The third chapter moves on to a concrete example of education and self-education following the example of St. Francis of Assisi. His personality and view of poverty, purity and obedience are presented. The paper concludes with the fourth chapter, in which the focus is on the topicality of Francis' upbringing in religious communities today.

KEY WORDS: education, self-education, monasticism, religious vows, st. Francis of Assisi